

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
„ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

Лора Огнянова Желева

**СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
ИМЕНА, ОБРАЗУВАНИ С НАСТАВКА -ИК, В БЪЛГАРСКИЯ
ЕЗИК**

Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология

Специалност: Български език

Автореферат на дисертация за присъждане на образователната и
научна степен „доктор“

Научен ръководител: проф. д-р Руска Събева Станчева

София

2022

Дисертационният труд е обсъден в Секцията за съвременен български език на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН на 26.09.2022 г. и е насочен за защита с Протокол № 19 от 19.10.2022 г. на Научния съвет на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН.

Дисертантката работи в Института за български език.

Дисертацията съдържа 312 страници (съответстващи на 268 стандартни страници – 483 225 знака с интервалите). Трудът се състои от увод, три глави, заключение, библиография и пет приложения (петото се явява справка за научните приноси).

Защитата на дисертационния труд ще се състои на Г. от Ч. в зала на Института за български език при БАН. Материалите по защитата са на разположение в Института за български език на БАН, стая, бул. „Шипченски проход“ 52, блок 17, София 1113.

Научно жури:

проф. д-р Сия Колковска

проф. д-р Светла Коева

доц. д-р Марина Джонова

доц. д-р Цветанка Аврамова

проф. д.ф.н. Владко Мурдаров

Резервни членове на Научното жури:

проф. д.ф.н. Максим Стаменов

проф. д.ф.н. Красимира Алексова

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

1. Обща характеристика на дисертационния труд	8
Избор на тема	8
Обект и предмет на изследването	9
Цел и задачи	9
Метод на изследване	10
Работна хипотеза	11
Терминологичен апарат	11
Първа глава. Подходи при изследването на словообразуването	15
1.1. Подходи при изследването на словообразуването	15
Подходи при изследването на словообразуването в езикознанието	15
Подходи при изследването на словообразуването в българското езикознание	17
1.2. Предикатно-аргументната теория и идеята за изоморфизма между изречението и производната дума	19
Втора глава. Семантична и формална характеристика на производните думи	21
2.1. Основни принципи при изследването на производните думи	21
2.2. Семантична характеристика на производните думи	22
2.2.1. Лексикално и словообразователно значение	22
2.2.2. Мотивираност на производната дума. Посока на мотивацията. Множествена производност (мотивираност)	23
2.2.3. Семантичната структура на производната дума като предикатно-аргументна структура	23
2.2.4. Словообразователни категории при съществителните, образувани с наставка <i>-ик</i>	24

2.2.4.1. Аргументни словообразователни категории при съществителните, образувани с наставка *-ик* 24

2.2.4.2. Предикатни словообразователни категории при съществителните, образувани с наставка *-ик* 28

2.2.4.3. Типове семантични структури при производните съществителни на *-ик* с неизразен предикат 31

2.3. Формална характеристика на производните думи 33

2.3.1. Формални изразители на деривацията 35

2.3.2. Функции на формантите 35

Трета глава. Словообразователен анализ на съществителните имена, образувани с наставка *-ик*, в българския език 37

3.1. Аргументни и предикатни словообразователни категории при съществителните на *-ик* 37

3.1.1. Аргументни словообразователни категории при съществителните на *-ик* 37

3.1.1.1. Аргументна словообразователна категория Агенс 37

3.1.1.2. Аргументна словообразователна категория Експериенцер 43

3.1.1.3. Аргументна словообразователна категория Пациенс 45

3.1.1.4. Аргументна словообразователна категория Резултат 46

3.1.1.5. Аргументна словообразователна категория Инструмент 47

3.1.1.6. Аргументна словообразователна категория Материя 49

3.1.1.7. Аргументна словообразователна категория Обект 51

3.1.1.8. Аргументна словообразователна категория Част 54

3.1.1.9. Аргументна словообразователна категория Диспонент 54

3.1.1.10. Аргументна словообразователна категория Бенефициент 55

3.1.2. Предикатни словообразователни категории при съществителните на *-ик* 56

3.1.2.1. Предикатна словообразователна категория Място 56

3.1.2.2. Предикатна словообразователна категория Негация 59

3.1.2.3. Предикатна словообразователна категория Подобие	62
3.1.2.4. Предикатна словообразователна категория Отношения	62
3.1.2.4.1. Предикатна словообразователна подкатегория Пространствени отношения	63
3.1.2.4.2. Предикатна словообразователна подкатегория Времеви отношения	65
3.1.2.4.3. Предикатна словообразователна подкатегория Отношения на връзка	71
3.1.2.5. Предикатна словообразователна категория Интензивност	80
3.2. Деривация от думи и словосъчетания с преносно значение, асоциативни деривати, деривати с формант само със синтактична функция и тавтологични деривати	82
3.3. Класове названия при съществителните имена с наставка -ик	84
3.3.1. Названия на лица	84
3.3.1.1. Най-общо вършители на действие	84
3.3.1.2. Участници в събития	85
3.3.1.3. Вършители на действие, което се явява постоянно занятие, професия	85
3.3.1.4. Носители на признак, произтичащ от склонност към извършване на действие	85
3.3.1.5. Носители на определена склонност, нагласа, психологическа характеристика	85
3.3.1.6. Носители на сетивни възприятия, на процеси в емоционалната и умствената сфера	85
3.3.1.7. Носители на определени възгледи, позиции	85
3.3.1.8. Носители на други признаци	86
3.3.1.9. Назовани според това, от което боледуват	86
3.3.1.10. Назовани според местонахождението си	86
3.3.1.11. Назовани според принадлежност към група	86

3.3.1.12. Назовани според начина, по който извършват действие	86
3.3.1.13. Назовани според мястото, където извършват действие	86
3.3.1.14. Назовани според общ признак с някой друг	87
3.3.1.15. Лица, върху които пада действието, които търпят промени в резултат на дейността на някой друг	87
3.3.1.16. Тавтологични деривати, повтарят названието, според което са назовани	87
3.3.2. Названия на животни	87
3.3.2.1. Най-общо вършители на действие	87
3.3.2.2. Носители на други признаци	87
3.3.2.3. Назовани според физическа характеристика	87
3.3.3. Названия на растения	87
3.3.3.1. Назовани според физическа характеристика	88
3.3.3.2. Назовани според времеви период	88
3.3.3.3. Носители на други признаци	88
3.3.4. Названия на предмети	88
3.3.4.1. Най-общо вършители на действие	88
3.3.4.2. Носители на други признаци	88
3.3.4.3. Назовани според времеви период	88
3.3.4.4. Назовани според местонахождението си	88
3.3.4.5. Назовани според предназначението си, според това за какво се използват	89
3.3.4.6. Назовани според това, от което са направени / от което са съставени	89
3.3.4.7. Тавтологични деривати, повтарят названието, според което са назовани	89
3.3.5. Названия на организации	89
3.3.5.1. Най-общо вършители на действие	89
3.3.6. Названия на геометрични фигури	89
3.3.6.1. Носители на признаци	89

3.3.7. Названия на храни, ястия	90
3.3.7.1. Назовани според това, от което са направени, което съдържат	90
3.3.8. Названия на явления	90
3.3.8.1. Назовани според времеви период	90
3.3.9. Названия на действия	90
3.3.10. Названия на времеви периоди	90
3.3.10.1. Носители на признаци	90
3.3.11. Названия на места	90
3.3.11.1. Назовани според предназначението си, според дейността, за която са предназначени	90
3.3.11.2. Назовани най-общо според действие, което се извършва в тях, събитие, което се случва в тях, състояние, което е присъщо на тях	90
3.3.11.3. Назовани най-общо според нещо, което се намира в тях	91
3.3.11.4. Назовани според предмет, който се съхранява или слага в тях	91
3.3.11.5. Назовани според растение, което расте или се отглежда в тях	91
3.3.11.6. Назовани според животно, което се намира или отглежда в тях	91
3.3.11.7. Назовани според предмет, който се произвежда / добива в тях	91
3.4. Формални особености на съществителните, образувани с наставка <i>-ик</i>	91
3.4.1. Произвеждащи думи	91
3.4.2. Формални изразители на деривацията при съществителните на <i>-ик</i>	92
Заклучение	94
Научни приноси	97
Библиография	98
Източници	107

1. Обща характеристика на дисертационния труд

Избор на тема

Изследването на производните думи се съсредоточава върху различни техни особености. Обект на засилен интерес и на дискусии в областта на словообразователните проучвания представляват семантичната структура на дериватите, словообразователното значение, което се установява въз основа на връзката между произвеждащата и производната дума.

В 9-ия том на „Българско-полската съпоставителна граматика“ (БПСГ) (Малджиева 2009) за пръв път всички производни думи в българския език се разглеждат чрез последователно прилагане на предикатно-аргументната теория, като се приема, че семантичната структура на производната дума, подобно на семантичната структура на изречението, представлява понятийна – предикатно-аргументна – структура. Класификацията на дериватите и установяването на словообразователните категории се извършва въз основа на типовете предикати и аргументи, изразявани от форманта.

9-ият том на БПСГ представлява цялостно изследване на словообразователните системи на българския и полския език. За да се разкрият обаче предимствата и недостатъците на подхода, развит и приложен в 9-ия том на БПСГ, е необходимо той да бъде прилаган и при други проучвания на конкретен езиков материал.

Такова изследване е и настоящият дисертационен труд, който се съсредоточава върху дериватите с формант *-ик*. Избран е именно този формант, защото с него се образува значително количество производни думи в българския книжовен език – над 700. Наставката *-ик* е общославянска, наследник е на праславянската наставка *-ikъ*. С нея са образувани много думи, наследени от старобългарския, които активно се употребяват и в съвременния български език,

напр. *закрилник*, *ученик*, *съветник*. Макар и рядко, с нея се образуват нови думи, напр. *анорексик*, *работохолик*.

Производните съществителни с наставка *-ик* попадат във всички аргументни словообразователни категории и в 5 от 15-те предикатни словообразователни категории, формулирани в 9-ия том на БПСГ.

Проучването на семантичната структура на съществителните с наставка *-ик* като предикатно-аргументна структура, от една страна, ще допринесе за верифицирането на подхода от 9-ия том на БПСГ, а от друга страна, ще обогати представите за образуването и същността на производните думи и за назоваването с производни думи в българския език.

Обект и предмет на изследването

Обект на изследване в дисертацията е семантичната структура на производната дума.

Предмет на изследване е семантичната структура на производните съществителни имена в българския език, образувани с наставка *-ик*.

Цели и задачи

Целите на изследването са:

- Да се постигне ново знание за дериватите на *-ик* чрез съотнасяне на съдържателната и формалната им структура.
- Да се обогатят представите за начините на образуване на производни думи и на назоваване с тях.

За постигането на тези цели изследването си поставя следните *задачи*:

- Да се разгледат в теоретичен план същността и особеностите на семантичната структура на производната дума.

- Да се изследва чрез прилагане на предикатно-аргументната теория семантичната структура на съществителните в българския, образувани с наставката *-ик*.
- Да се установи какво се назовава в българския език с тези съществителни (например лица, предмети, животни, растения, места, храни, геометрични фигури...).
- Да се установи какви са начините за назоваване чрез тези съществителни (например като вършители на действие, носители на състояния от емоционалната и интелектуалната сфера, носители на признаци и под. или пък напр. чрез отрицание, чрез сравнение (установяване на подобие), чрез изразяване на някакви отношения и др.).

Метод на изследване

Изследването си служи с аналитичния метод. Материалът, който се състои от производните съществителни имена в съвременния български книжовен език, образувани с наставка *-ик*, ексцерпирани от „Обратния речник на българския език“ (София, Изток-Запад, 2011), е анализиран на няколко етапа:

1. Определя се коя е произвеждащата дума.
2. Определя се формалната структура на дериватите: основа, формант.
3. Въз основа на семантичното отношение между производната и произвеждащата дума се анализира семантичната структура на дериватите и се определя какви понятия от семантичната им структура са изразени от основата и форманта.
4. Въз основа на предходната стъпка се определя към коя словообразователна категория принадлежи дериватът.
5. Накрая се правят обобщения и изводи за това кои словообразователни категории са свойствени на производните съществителни на *-ик* в съвременния български книжовен език; правят се изводи за количеството

деривати на *-ик* в отделните словообразователни категории; обобщава се към кои класове названия (лица, предмети, места...) спадат дериватите на *-ик* и какво е количеството деривати в отделните класове названия; правят се изводи за съотношението между класовете названия и словообразователните категории при дериватите на *-ик*.

Работна хипотеза

Хипотезата на изследването е, че на производните съществителни в съвременния български книжовен език, образувани с наставка *-ик*, са свойствени повечето аргументни словообразователни категории и по-малка част от предикатните словообразователни категории. По отношение на класовете названия хипотезата е, че с тези деривати се назовават най-вече лица, предимно като вършители на действия или носители на ментална характеристика, както и конкретни неживи обекти от действителността като например места и предмети.

Терминологичен апарат

Аргумент – термин, зает от логиката, с който означаваме предмет. Чрез изреченията, както и чрез производните думи на предметите се приписват признаци. Признаците означаваме с термина *предикат*. Предикатите отварят позиции за аргументи, тоест имплицират аргументи.

Атрибуция – връзка между две предикатно-аргументни структури, които не са свързани чрез импликация и не са равноредни – едната структура е надредна, а другата е добавена към първата и е подредна спрямо нея.

Вътрешен предикат – предикат, който конституира вътрешна, подредна предикатно-аргументна структура, явяваща се предикативен аргумент. Тя е вътрешна, подредна спрямо надредната предикатно-аргументна структура,

конституирана от другия – ядрения – предикат, който имплицира предикативния аргумент.

Добавен предикат – предикат, конституиращ предикатно-аргументна структура, която е добавена чрез атрибуция към друга предикатно-аргументна структура. Двете предикатно-аргументни структури не са свързани чрез импликация и не са равноредни: едната е надредна, а другата – добавената – е подредна спрямо нея.

Импликация – отношение между предиката и аргументите, при което предикатът изисква, предпоставя (имплицира) определен брой и определен тип аргументи.

Множествена производност (множествена мотивираност) – множествена производност (мотивираност) е налице тогава, когато производната дума е формално и семантично обусловена от няколко думи.

Мотивираност – еднопосочна структурно-семантична връзка между произвеждащата и производната дума, която се заключава в това, че формата и значението на производната дума са обусловени от произвеждащата дума.

Основа на производната дума – общата част на произвеждащата и производната дума.

Предикат – термин, зает от логиката, с който означаваме признак. Чрез изреченията, както и чрез производните думи признаците се приписват на предметите. Предметите означаваме с термина *аргумент*. Предикатите отварят позиции за аргументи, имплицират аргументи. Предикатите конституират предикатно-аргументните структури.

Предикативен аргумент – аргумент, явяващ се отделна предикатно-аргументна структура.

Предикатно-аргументна структура – семантична структура, възникнала вследствие на свързване на предиката с имплицираните от него аргументи.

Предикат от втори ред – предикат, който отваря позиции и за предикативен аргумент (предикативни аргументи), не само за предметни аргументи.

Предикат от първи ред – предикат, който отваря позиции само за предметни аргументи, не отваря позиции за предикативни аргументи.

Предметен аргумент – аргумент в строгия смисъл на думата, предмет. Не се явява отделна предикатно-аргументна структура за разлика от предикативния аргумент.

Производна дума (дериват) – такава дума, която смислово и формално може да се изведе от друга дума, която обозначаваме като произвеждаща дума.

Релационен предикат – предикат, който отваря позиции за два или повече предикативни аргументи.

Словообразователна категория – включва производни думи, чийто формант изразява понятие с една и съща функция в семантичната им структура. При разглеждането на семантичната структура на производната дума като предикатно-аргументна структура формантът е изразител на аргумент или предикат. Въз основа на типовете аргументи и предикати, изразявани от форманта, се извършва семантичната класификация на производните думи и се определят словообразователните категории, към които те принадлежат.

Словообразователна парафраза – многословен израз, равнозначен на производната дума и изразяващ семантичната ѝ морфемна структура, като в него задължително присъства произвеждащата дума.

Словообразователно значение – за разлика от лексикалното значение, което е конкретно, словообразователното значение е обобщено. То се изразява чрез словообразователна парафраза, включваща понятията, изразени от основата и форманта, и отношенията между тези понятия, но в обобщен вид, не като конкретни понятия, а като типове понятия. При разглеждането на семантичната структура на производната дума като предикатно-аргументна структура словообразователното значение се изразява чрез словообразователна парафраза, включваща типовете предикати и аргументи, изразени от основата и форманта, и отношенията между тези типове предикати и аргументи.

Формант – тази част от производната дума, която я отличава от произвеждащата дума.

Ядрен предикат – предикатът, който имплицира предикативен аргумент, се нарича ядрен предикат, тъй като конституира основната, надредна предикатно-аргументна структура, спрямо която предикативният аргумент се явява подредна, вътрешна предикатно-аргументна структура.

ПЪРВА ГЛАВА

ПОДХОДИ ПРИ ИЗСЛЕДВАНЕТО НА СЛОВООБРАЗУВАНЕТО

1.1. Подходи при изследването на словообразуването

Подходи при изследването на словообразуването в езикознанието

При възникването на езикознанието като научна дисциплина в началото на XIX в. се възприема сравнително-историческият метод. Интересът към словообразуването не напуска границите на етимологията, проучваща произхода на думите, но не като система, а като отделни лингвистични факти.

В рамката на структурализма езикът се изследва в синхрония. Още Фердинанд дьо Сосюр, макар да не прокарва ясна граница между словообразуване и формоизменение, забелязва, че подединиците, от които е съставена „всяка дума, която не е проста и неразложима единица“, се съчетават по същите принципи, „на които се подчинява и образуването на словосъчетанията“ (Сосюр 1992: 167). В този смисъл е важно да се изтъкне, че още Сосюр обосновава възможността към дериватите да се подхожда синтактично.

Ноам Чомски предлага генеративния подход към езика. За трансформационната граматика основната единица е изречението. Трансформационната граматика се нарича още „генеративна“, „защото си поставя за цел да „генерира“ (да създаде) всички възможни изречения в даден език, т.е. да изброи необходимите операции („правила“) за тяхното производство“ (Косериу 1990: 150). Тя се нарича „трансформационна“, защото представя и правилата за трансформиране на първични (дълбоки) структури във вторични (повърхностни) структури (Косериу 1990: 151).

Първото словообразователно изследване в новата теоретична рамка – на трансформационно-генеративната граматика, развита от Н. Чомски – е на Робърт Лийс (Лийс 1960). Според Р. Лийс сложните думи могат да се генерират по начин, подобен на генерирането на изречения при Н. Чомски. Джудит Леви (Леви 1978)

продължава трансформационния подход към словообразуването, започнат от Робърт Лийс.

Първата цялостна словообразователна теория е представена едва през 1962 г. от чешкия езиковед Милош Докулил. Тя се изгражда в рамката на структурализма и предлага ономасиологичен подход при проучване на словообразуването. Чрез прилагане на този подход се набляга на називната функция на думите. Основно понятие в теорията на М. Докулил е ономасиологичната категория. Ономасиологичните категории са понятийната основа, на която се опират словообразователните категории (Чешка граматика 1986: 212). Структурата на ономасиологичните категории е двучленна и се състои от ономасиологична база и ономасиологичен признак. Например ономасиологичната структура на понятието 'скитащ се човек' е следната: ономасиологичната база е най-близкият род 'човек', а ономасиологичният признак е 'скитащ се', като понятието 'скитащ се човек' в българския може да се изрази както чрез словосъчетанията *скитащ се човек* и *човек, който се скита*, така и чрез производната дума *скитник* (срв. и Докулил 1962: 30).

Полската школа за семантичен синтаксис (Полският семантичен кръг) датира от 70-те години на XX в. Редица свои идеи школата черпи от Лвовско-варшавската логическа школа от 30-те години на миналия век (вж. по-подробно у Банашак 2019; Киклевич 2004). За неин създател се смята Станислав Каролак (вж. напр. Полска граматика 1984а).

В този теоретичен модел изреченските („повърхнинни“) структури се основават на базови семантични структури, в които основно място заема пропозиционално-семантичният компонент – предикатът и имплицираните от него позиции за аргументи.

Въз основа на теорията за семантичния синтаксис са разработени и 5-ият и 9-ият том на „Българско-полската съпоставителна граматика“, които заедно с тома на Полската академична граматика, посветен на синтаксиса (Полска граматика 1984а) са залегнали като теоретична основа на дисертацията.

На Ст. Каролак принадлежи идеята за изоморфизъм между понятийната структура на изречението и на производната дума – идея, намерила последователно и пълно развитие в труда на В. Малджиева – 9-ия том на БПСГ (вж. подробно в описанието на теоретичния модел на дисертацията във Втора глава).

Идеите на Полската семантична школа са в съзвучие с теорията за ситуационната семантика на Джон Баруайз и Джон Пери (Баруайз, Пери 1981), взета предвид и в 9-ия том на БПСГ (Малджиева 2009: 32). В ситуационната семантика се приема, че чрез езика предаваме определени ситуации, които предполагат определени участници.

Подходи при изследването на словообразуването в българското езикознание

Словообразуването се разглежда в рамките на морфологията в пет от шестте първи научни граматики на българския книжовен език („Българска граматика“ на Петър Калканджиев от 1938 г., „Българска граматика“ на Никола Костов от 1939 г., „Нова българска граматика“ на Александър Теодоров-Балан от 1940 г., „Българска граматика“ на Димитър Попов от 1941 г. и „Основна българска граматика“ на Любомир Андрейчин от 1944 г.). Словообразователното описание в „Граматика на българския език“ на Стефан Младенов и Стефан Попвасилев от 1939 г. е в диахронен план, има характер на етимологичен, сравнително-исторически анализ.

В „Граматика на българския книжовен език. Фонетика и морфология. За студентите от СДУ [Софийски държавен университет]“ от 1964 г. и „Словообразуването в българския език. I. Имена“ на Стоян Стоянов от 1977 г., на които се основава словообразователното описание в академичната „Граматика на съвременния български книжовен език“ от 1983 г., както и в „Граматика на българския език“ от 1981 г. на Юрий Маслов няма конкретна словообразователна теория.

В „Съвременни словообразователни процеси“ от 1983 г. Владко Мурдаров се опира на теорията за транслацията, развита и прилагана от френския езиковед Люсиен Тениер.

Василка Радева (Радева 1991, Радева 1993, Радева 2007) изследва словообразуването чрез ономасиологичния подход, чиято теоретична основа е създадена от чешкия лингвист Милош Докулил. Впоследствие ономасиологичният подход е използван и в други словообразователни описания на българския език, напр. Бояджиев 2002; Бояджиев, Куцаров, Пенчев 1999; Аврамова 2003; Георгиева 2013.

Разглеждането на производните думи чрез теорията за предикатно-аргументните структури бива аргументирано в българското езикознание от Юлия Балтова (вж. напр. Балтова 2006, Балтова 2015) и последователно прилагано при изследване на българското словообразуване от Вяра Малджиева (вж. напр. Малджиева 2009).

Целта на направения преглед на подходите при изследване на словообразуването е да се обоснове защо в дисертацията е избран подходът, при който производните думи се разглеждат чрез предикатно-аргументната теория. При разглеждането на семантичната структура на дериватите като предикатно-аргументна, понятийна структура, отразяваща дадена ситуация и нейните участници, се изследва цялото изразено понятие, цялата ситуация с нейните участници, и до каква степен те са изразени във формалната структура на деривата. Възприетият в дисертацията подход, при който производната дума подобно на изречението се схваща като отразяваща определена ситуация, позволява да се разкрие как чрез езика, по-конкретно – чрез производните думи, отразяваме определени ситуации, възникнали в съзнанието ни.

Целта на направения преглед на подходите при изследване на словообразуването е да се обоснове защо в дисертацията е избран подходът, при който производните думи се разглеждат чрез предикатно-аргументната теория. При разглеждането на семантичната структура на дериватите като предикатно-аргументна, понятийна структура, отразяваща дадена ситуация и нейните участници, се изследва цялото изразено понятие, цялата ситуация с нейните участници, и до каква степен те са изразени във формалната структура на деривата.

Възприетият в дисертацията подход, при който производната дума подобно на изречението се схваща като отразяваща определена ситуация, позволява да се разкрие как чрез езика, по-конкретно – чрез производните думи, отразяваме определени ситуации, възникнали в съзнанието ни.

Наред с това използването на предикатно-аргументната теория позволява и максимално прецизиране при определянето на функцията на словообразователния формант (установява се дали той изразява аргумент, предикат или има чисто формална функция).

При това прилагането на предикатно-аргументната теория в словообразуването води до развитието на словообразователната теория – предвид на разрешаването на някои спорни въпроси. Такива са напр. стриктното разграничаване на аргументните словообразователни категории Агенс и Инструмент (вж. напр. Гроховски 1975; Коритковска 2011: 27 – 28; Долински 2019а; Долински 2019б).

1.2. Предикатно-аргументната теория и идеята за изоморфизма между изречението и производната дума

Моделът, който прилагаме в дисертацията при анализа на производните съществителни с наставка *-ик*, се основава на предикатно-аргументната теория. Тя е приложена в областта на полското словообразуване в полската академична морфология (Полска граматика 1999, преработено издание на Полска граматика 1984б) и последователно приложена за българското словообразуване в 9-ия том на „Българско-полската съпоставителна граматика“ (Малджиева 2009), също е използвана за изследване на словообразуването в балканските езици (Малджиева и др. 2020).

При този подход се приема, че съществува изоморфизъм между структурите (както семантичните, така и формалните) на езиковите единици *изречение* и *производна дума*, които се делят на по-малки значещи единици.

Семантичната структура на деривата подобно на тази на изречението се разглежда като предикатно-аргументна структура.

Чрез изреченията предаваме определени ситуации. Ситуациите съдържат предмети и техни свойства или предмети и отношения между тях. В логиката за предметите се използва терминът *аргумент* (Полска граматика 1984а: 20), а признаците, които им се приписват, и отношенията между тях, които се изразяват, се означават с термина *предикат* (Полска граматика 1984а: 21). Предикатите отварят позиции за аргументи, т.е. имплицират аргументи. Структурите, възникнали вследствие на свързване на предикатите с имплицираните от тях аргументи, се наричат предикатно-аргументни структури (Полска граматика 1984а: 22).

В дисертацията прилагаме и теорията за т.нар. семантични роли (първоначално основно изложена във Fillmore, Ch. The Case for Case. – In: *Universals in Linguistics Theory*. New York, 1968, pp. 1 – 88). Инвентарът на семантичните роли не е точно установен (Долински 2019а: 87) и различните автори могат да се различават във вижданията си за тях. Срв. напр. Пенчев 1993, Коева 1998, Лесева 2012.

ВТОРА ГЛАВА

СЕМАНТИЧНА И ФОРМАЛНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРОИЗВОДНИТЕ ДУМИ

Във Втора глава се представят приетите в дисертацията принципи при изследването на семантичната и формалната характеристика на производните думи. Разглеждат се въпросите за разликата между лексикално и словообразователно значение, словообразователната парафраза, асоциативните деривати, мотивираността на производната дума, множествената производност (мотивираност), разрешаването на проблемните случаи при установяването на посоката на производност, деривацията от думи и словосъчетания с преносно значение. Представят се словообразователните категории при съществителните, образувани с наставка *-ик*, типовете семантични структури при производните съществителни на *-ик* с неизразен предикат. Разглежда се и въпросът за функциите на формантите.

2.1. Основни принципи при изследването на производните думи

В описанието на производните лексеми на *-ик* в дисертацията са възприети следните пет основни принципа.

Първият и основен принцип в дисертацията е посоката на описание от съдържанието към формата.

Друг основен принцип е приемането, че съществува изоморфизъм между структурата на изречението и производната дума, като това се отнася както за формалната, така и за семантичната им структура. Семантичната структура на производната дума се разглежда подобно на семантичната структура на изречението като понятийна структура – предикатно-аргументна. Оттук следва и третият принцип, който прилагаме при описанието на дериватите на *-ик* в дисертацията, а именно – принципът на семантичната декомпозиция (срв. Малджиева 2009: 39; Коритковска 2011: 26).

Четвърти принцип е, че словообразователното описание в дисертацията е синхронно, тоест разглеждат се съществителните имена, образувани с наставка *-ик*, които могат да се свържат формално и смислово с друга дума в съвременния език, която може да се определи като произвеждаща спрямо тях. Петият принцип е, че се разглеждат само книжовни думи. Не се разглеждат некнижовни думи и значения, включително и книжовни думи, които са производни от диалектни думи.

С термина „производна дума“ (или още „дериват“) обозначаваме такава дума, която смислово и формално може да се изведе от друга дума, която обозначаваме като произвеждаща дума (Полска граматика 1999: 361).

По отношение на формалната структура на производната дума приемаме, че тя се състои от словообразователна основа и словообразователен формант. Основата е общата част на произвеждащата и производната дума, а формантът е тази част от производната дума, която я отличава от произвеждащата дума (срв. и Малджиева 2009: 15; Радева 2007: 40, 65).

2.2. Семантична характеристика на производните думи

2.2.1. Лексикално и словообразователно значение

Приемаме подобно на Вяра Малджиева, че лексикалното значение е „глобалното значение на лексикалната единица като семантично неделима редица от знакове с референциална стойност“ (Малджиева 2006: 199). То се описва чрез лексикалната дефиниция, обхващаща всички допустими употреби (и само тях) на дефинираната дума (Малджиева 2006: 199; Малджиева 2009: 30).

Словообразователното значение се описва чрез „*словообразователна дефиниция*, която има формата на (словообразователна) *парафраза* и съответно на аналитичен израз, експлициращ всички съставлящи на семантичната морфемна структура и отношенията между тях“ (Малджиева 2009: 25), като в него задължително присъства произвеждащата дума (Полска граматика 1999: 371; Малджиева 2009: 25, 38).

Въз основа на лексикалното значение изясняваме какво понятие изразява дериватът. Оттук се определя и понятийната, предикатно-аргументната му структура. Основна стъпка при анализа е да се определи предикатът, конституиращ тази структура, и позиции за колко и какви аргументи отваря той. Въз основа на това се установява какво понятие от предикатно-аргументната структура изразява основата на производната дума и какво понятие изразява формантът.

Трябва да подчертаем, че лексикалното значение е конкретно, а словообразователното значение е обобщено. Конкретното от лексикалното значение се представя като обобщено, като типове понятия, за да могат да се категоризират дериватите.

2.2.2. Мотивираност на производната дума. Посока на мотивацията. Множествена производност (мотивираност)

Мотивираността е еднопосочна структурно-семантична връзка между произвеждащата и производната дума, която се заключава в това, че формата и значението на производната дума са обусловени от произвеждащата дума (Радева 2007: 47).

В изследванията се посочва, че има случаи, в които производната дума е формално и семантично обусловена от няколко думи, т.е. налице е множествена производност (мотивираност) (Словообразователен речник 1999: 9; Полска граматика 1999: 385 – 387). Установяването на произвеждащата дума се извършва чрез построяване на словообразователна парафраза и тъй като производната дума може да се парафразира по различни начини, могат да се установяват различни произвеждащи думи за един и същ дериват (Полска граматика 1999: 386).

2.2.3. Семантичната структура на производната дума като предикатно-аргументна структура

Разглеждаме семантичната структура на производната дума като понятийна, предикатно-аргументна структура. Както основата, така и формантът могат да изразяват предикат или аргумент. Предикатите конституират предикатно-

аргументните структури. Предикатите отварят позиции за аргументите, тоест имплицират аргументите (Полска граматика 1984а: 22).

Аргументите могат да бъдат предметни или предикативни, като предикативните аргументи представляват други предикатно-аргументни структури.

Предикатите, които отварят позиции само за предметни аргументи, са от I ред. Предикатите, имплициращи предикативни аргументи, са от II ред. Предикат, който имплицира два или повече предикативни аргументи, е релационен.

Предикатът, който имплицира предикативния аргумент, се нарича ядрен предикат, а предикатът, конституиращ предикатно-аргументната структура, която представлява предикативният аргумент, се нарича вътрешен предикат (Полска граматика 1984а: 69 – 70, 76).

2.2.4. Словообразователни категории при съществителните, образувани с наставка -ик

Следвайки постановките на 9-ия том на „Българско-полската съпоставителна граматика“ (Малджиева 2009), в дисертацията схващаме *словообразователната категория* като включваща производни думи, при които формантът изразява понятие с една и съща функция в семантичната им структура.

2.2.4.1. Аргументни словообразователни категории при съществителните, образувани с наставка -ик

За дефинирането на аргументните словообразователни категории се опираме изцяло на представянето им у Вяра Малджиева в 9-ия том на БПСГ (Малджиева 2009: 44 – 49, 64) и отчасти у Малгожата Коритковска в 5-ия том на БПСГ (Коритковска 2011).

Агенс (Ag)

Към тази словообразователна категория спадат съществителни, при които формантът изразява аргумента Агенс. Позиция за този тип аргумент отварят предикати, означаващи действие, дейност. Срв. напр. *закрилник, историк, калник*.

Експериенцер (Ехр)

При съществителните в тази словообразователна категория формантът изразява аргумента Експериенцер. Позиция за такъв аргумент отварят предикати, означаващи състояние, отнасящо се до мисловната или емоционалната сфера или до сетивните възприятия. Такива предикати конституират предикатно-аргументни структури от типа 'х (Ехр) вижда / чува / чувства / изповядва / има склонност / има нагласа Р''. Срв. напр. *неблагодарник, безумник, съчувственик*.

В литературата многократно е обсъждан въпросът за трудностите, съпътстващи разграничението на аргументните роли Агенс и Експериенцер (вж. Ван Валин, Ла Пола 1997; Джонова 2003; Славчева 2012; Стаменов 2021).

Ще добавим, че в случая с разглежданите от нас в дисертацията производни съществителни, затрудненията са породени от това, че при тези деривати предикатът означава или склонност към действие (напр. *пакостник, нахалник*), или действие, което е израз на мисли, чувства (напр. *покаяник, присмехульник*).

В дисертацията за всички подобни случаи приемаме, че действието е основното в семантиката, и затова разглеждаме дериватите от този тип в категорията Агенс.

Пациенс (Pat)

В тази категория попадат съществителни, чийто формант изразява аргумента Пациенс. Такъв аргумент имплицират предикати, означаващи действие, дейност и отварящи позиция и за аргумент Агенс. Предикатно-аргументната структура в този случай е от типа 'х (Ag) действа върху у (Pat) / прави нещо с у (Pat)'. В семантиката на предикатите, които отварят позиция за аргумент Пациенс, задължително присъства предизвикване на промяна – агенсът променя пациенса (Малджиева 2009: 46 – 47). Срв. напр. *пратеник, заточеник, затворник*.

Резултат (Res)

Към тази словообразователна категория принадлежат съществителни, чийто формант изразява аргумента Резултат. Аргументната позиция Резултат бива отваряна от предикати за действие и по-точно – от подклас в класа предикати за

действие, в чиято семантика присъства признакът 'предизвикване на възникването на нещо' (Малджиева 2009: 46). Типът предикатно-аргументни структури, конституирани от такива предикати, има вида 'x (Ag) предизвиква / е причина за възникването на y (Res)', 'x (Ag) предизвиква / е причина за възникването на y (Res) с помощта на z₁ (Instr), използвайки z₂ (Mat)'. Срв. напр. *тиквеник, сламеник, сребърник*.

Инструмент (Instr)

Формантът при дериватите в тази категория изразява аргумента Инструмент. Тази аргументна позиция е имплицирана от предикати за действие, тоест от такива предикати, които отварят позиция за аргумент Агенс. Предикатно-аргументната структура, конституирана от предикати, отварящи позиция за аргумент Инструмент, е от типа 'x (Ag) действа върху / прави нещо с / променя y (Pat) с помощта на / използвайки z (Instr)' или 'x (Ag) предизвиква / е причина за възникването на y (Res) с помощта на / използвайки z (Instr)', или 'x (Ag) действа, прави нещо с помощта на / използвайки z (Instr)'. Срв. напр. *пояльник, ъгълник, сухарник*.

Материя (Mat)

Към тази категория спадат производни съществителни, чийто формант изразява аргумента Материя. Позиция за този аргумент отварят предикати, които имплицират и аргумент Агенс, и аргумент Пациенс или Резултат. Такива предикати конституират предикатно-аргументни структури от типа 'x (Ag) действа върху / прави нещо с / променя y (Pat) с помощта на / използвайки z (Mat)' – когато предикатът имплицира аргумент Пациенс, или 'x (Ag) предизвиква / е причина за възникването на y (Res) с помощта на / използвайки z (Mat)' – когато предикатът имплицира аргумент Резултат.

За разлика от аргумента Инструмент аргументът Материя става част от пациенса или резултата от дейността (Малджиева 2009: 47).

Според нас от съществителните на *-ик* в тази словообразователна категория попада само *варовик*.

Обект (Ob)

Към тази словообразователна категория отнасяме съществителни, при които формантът изразява аргумента Обект. Позиция за този аргумент отварят екзистенциалните предикати, предикатите, означаващи отнасяне на елемент към клас, и др. Според преобладаващото мнение на изследователите това е най-неутралната аргументна позиция. Тя може да се разграничи чрез отрицание, тоест като се установи, че не могат да ѝ се припишат стойности на други аргументни позиции (Коритковска 2011: 28 – 29; Малджиева 2009: 48 – 49). Затова предикатно-аргументните структури, конституирани от предикат, имплициращ аргумента Обект, са различни типове. Общият вид на най-често срещаните предикатно-аргументни структури, включващи аргумент Обект, е 'х (Обект) е някакъв', 'х (Обект) е в някакво състояние'. Срв. напр. *длъжник, самотник, газеник*.

Част (Pars)

При съществителните в тази словообразователна категория формантът изразява аргумента Част. Предикатите, имплициращи този аргумент, имплицират и аргумент Обект, означаващ това, което е съставено от означеното с аргумента Част. Типът предикатно-аргументна структура, конституирана от такива предикати, е 'х (Ob) се състои от у (Pars)', или още 'у (Pars) е част от х (Ob)'. Срв. напр. *четник, съюзник, выпускник*.

Диспонент (Dysp)

Към тази словообразователна категория принадлежат съществителните, чийто формант изразява аргумента Диспонент. Този аргумент е имплициран от предикат за притежание, конституиращ предикатно-аргументни структури от типа 'х (Dysp) има / притежава / е собственик на у (Ob)'. Според нас от съществителните на *-ик* тук попада само *собственик*.

Бенефициент (Ben)

Формантът при дериватите от тази категория изразява аргумента Бенефициент. Позиция за такъв аргумент бива отваряна от предикат, означаващ действие в полза на някого или нещо или получаване на полза от действие или от

състояние. Типът предикатно-аргументни структури, конституирани от такъв тип предикат, има вида 'у (Ag) дава на х (Ben) z (Ob)' или 'х (Ben) получава от у (Ag) z (Ob)', а ако предикатът не имплицира аргумент Агенс, структурата има вида 'х (Ben) използва z (Ob)'. Според нас тук попадат само *наследник* и *приемник*₁ (лице) 'този, който приема / е приел нещо'.

2.2.4.2. Предикатни словообразователни категории при съществителните, образувани с наставка -ик

За дефинирането на предикатните словообразователни категории се опираме на представянето им при В. Малджиева в 9-ия том на БПСГ (Малджиева 2009: 51, 53 – 55). При подкатегорията Отношения на връзка се опираме на описанието ѝ в словообразователното изследване на балканските езици от 2020 г. (Малджиева и др. 2020: 71, 301).

Място (Spat)

Към тази словообразователна категория отнасяме производните съществителни с наставка -ик, при които формантът изразява предиката Място. Това е нерелационен предикат от втори ред (тоест имплицира предикативен аргумент, но не повече от един). Конституира предикатно-аргументни структури от типа 'място, където Р''. Сrv. напр. *умивалник*, *супник*, *цветарник*.

Негация (Neg)

В тази категория попадат дериватите, чийто формант изразява предиката Негация. Той е от втори ред и не е релационен – имплицира не повече от един предикативен аргумент. Конституираните от него предикатно-аргументни структури са от типа 'не (е така, че) Р''. Сrv. напр. *безделник*, *неверник*, *безмоторник*.

Подобие (Simil)

Към тази категория причисляваме дериватите, при които формантът изразява предиката Подобие. Това е предикат от втори ред, който е релационен, тоест имплицира повече от един предикативен аргумент. Този предикат може да се означава с израза 'подобно на / подобен (по форма) на' или 'така / такъв, както'.

Конституираните от него предикатно-аргументни структури са от типа 'Р' подобно на / така, както Р'''. Според нас тук попада само *копитник* 'нещо, което е подобно (по форма) на копито' (растение, чиито листа имат форма, подобна на копито).

Отношения

Към тази категория отнасяме деривати на *-ик*, чийто формант изразява предиката Отношения. Това е релационен предикат от втори ред, тоест отваря позиции за повече от един предикативен аргумент. При производните съществителни на *-ик*, спадащи към категорията Отношения, формантът може да бъде изразител на някоя от следните три подкатегории: Пространствени отношения, Времеви отношения и Отношения на връзка.

Пространствени отношения (R-Spat)

Конституираните от подтипа предикат Пространствени отношения предикатно-аргументни структури имат вида 'пространство, в което Р' е на/пред/под/при... спрямо пространството, в което Р'''. Срв. напр. *напръстник*, *предплужник*, *прицветник*.

Времеви отношения (R-Temp)

Този подтип на предиката Отношения, изразяващ времеви отношения, конституира предикатно-аргументни структури от типа 'време, в което Р' е едновременно с / след / преди... времето, в което Р'''. Срв. напр. *летовник*, *седмичник*, *донаборник*.

Отношения на връзка (R-Assoc)

При дериватите в тази подкатегория формантът изразява предикат, който е подтип на предиката Отношения и означава отношения на връзка. Конституираните от него предикатно-аргументни структури имат вида 'връзка, при която Р' е заедно с Р''', като предикатите, конституиращи предикатно-аргументните структури, които се явяват предикативните аргументи Р' и Р'', са еднакви – означават едно и също понятие. Срв. напр. *сънародник*, *сътрудник*, *съученик* (вж. и Малджиева и др. 2020: 71, 301).

Интензивност (Intens)

Към тази словообразователна категория причисляваме деривати на *-ик*, при които формантът изразява предиката Интензивност. Много важна особеност на дериватите от тази категория е, че изразяваният от форманта им предикат Интензивност – за разлика от останалите четири предиката, изразявани от форманта при дериватите на *-ик* – нито конституира семантичната структура на дериватите, нито е имплициран от друг предикат в структурата им, а е добавен предикат.

Структурата на дериватите в категорията Интензивност е от типа 'Р, което е под (по-малко от) / над (повече от) нормата'. В семантичната структура на тези деривати са налице две отделни предикатно-аргументни структури, които са свързани атрибутивно: едната е надредна (Р), а другата – подредна ('което е под/над нормата'). Подредната структура е конституирана от предиката Интензивност, който означаваме с изрази 'е под/над'. Подредната структура е добавена към надредната чрез атрибуция.

Предикатът Интензивност е релационен предикат от втори ред и имплицира два предикативни аргумента. Той се явява понятие за повече или по-малко, за по-голяма или по-малка степен. В основата на това понятие лежи сравнение. Затова то имплицира два предикативни аргумента – двете понятия, които се сравняват. Едното от тях е нормата, а другото е това, което се сравнява с нормата.

Отнасяме тук само два деривата на *-ик*: *полупроводник* и *свърхпроводник*¹. При тях надредната предикатно-аргументна структура е 'това е проводник'. Подредната, добавена чрез атрибуция предикатно-аргументна структура е 'който е такъв по-малко/повече от нормата'. Цялата семантична структура на тези две съществителни, получена чрез съчетаването на двете предикатно-аргументни структури (надредната и подредната), е: 'това е проводник, който е такъв по-малко/повече от нормата'.

¹ Срв. Малджиева 2009: 127; Малджиева и др. 2020: 317, 318.

2.2.4.3. Типове семантични структури при производните съществителни на *-ик* с неизразен предикат

Тук ще представим типовете семантични структури, присъщи на дериватите на *-ик*, при които има предикат, който не е изразен нито от основата, нито от форманта. Опираме се на описанието им при Вяра Малджиева в 9-ия том на БПСГ (Малджиева 2009: 59 – 62). Както се вижда в таблицата по-долу, определени структури с неизразен предикат не се наблюдават при съществителните с наставка *-ик*.

При анализа на съществителните имена в българския език, образувани с наставка *-ик*, се оказва, че има съществително на *-ик*, което не може да бъде отнесено към някой от типовете и подтиповете в 9-ия том на БПСГ. Така в дисертацията се стигна до обособяването на още един подтип. Това е подтип 5.6. 'х (Ag) предизвиква / е причина, че P'', където отнасяме само *невролептик* – 'това (аргументът Агенс, изразен от форманта), което предизвиква (ядреният предикат, който е неизразен) невролепсия (предикативният аргумент P', изразен от основата)'.
'

Тип семантична структура	Функция на форманта (F) (и основата (T))	Примери
1. $Ag_x - Pat_y$ 'х действа върху / прави нещо с / променя у'	$F \rightarrow Ag; T \rightarrow Pat$	<i>общественик, соколник, водопроводчик</i>
2. $Ag_x - Pat_y Instr_{z1} Mat_{z2}$ 'х действа върху / прави нещо с / променя у с помощта на z_1 , използвайки z_2 '	$F \rightarrow Ag; T \rightarrow Instr$	-
	$F \rightarrow Mat; T \rightarrow Pat$	само <i>гащник</i> ('връв, с която се връзват гащи (панталони)')
3. $Ag_x - Res_y$ 'х предизвиква / е причина за възникването на у'	$F \rightarrow Ag; T \rightarrow Res$	само <i>оръжейник</i>
	$F \rightarrow Res; T \rightarrow Ag$	-

4. $Ag_X - Res_Y Instr_{Z1} Mat_{Z2}$ 'х предизвиква / е причина за възникването на у с помощта на Z_1 , използвайки Z_2 '	$F \rightarrow Ag; T \rightarrow Mat$	-
	$F \rightarrow Res; T \rightarrow Mat$	плочник, тиквеник, сребърник
	$F \rightarrow Instr; T \rightarrow Res$	ъгълник, чайник, сухарник
	$F \rightarrow Mat; T \rightarrow Res$	само варовик
5. $Ag_X - P' (Ob'_Y)$ 5.1. 'х предизвиква / е причина, че (не) $P' (y)$ ' 5.2. 'х предизвиква / е причина, че у е в някакво състояние' 5.3. 'х предпазва от (предизвиква, че не) P'' 5.4. 'х участва в P'' 5.5. 'х действа в P'' 5.6. 'х предизвиква / е причина, че P''	$F \rightarrow Ag; T \rightarrow Ob'$	барабанчик, крановик, конник, забойчик, бюфетчик, артелчик
	$F \rightarrow Ob'; T \rightarrow Ag$	само газеник и спиртник
	$F \rightarrow Ag; (T \rightarrow Ob')$	калник, комарник, лигавник
	$F \rightarrow Ag; T \rightarrow P'$	излетник, нашественик, войник
	$F \rightarrow Ag; T \rightarrow P'$	историк, книжовник, прозаик
	$F \rightarrow Ag; T \rightarrow P'$	само невролептик ('това, което предизвиква невролепсия')
	$F \rightarrow Ag; T \rightarrow P'$	
6. $Ob_X - Loc_Y$ 6.1. 'х се намира / съществува в/на... у' 6.2. 'х произхожда от у'	$F \rightarrow Ob; T \rightarrow Loc$	челник, пустинник, крайшник
	$F \rightarrow Ob; T \rightarrow Loc$	само лешник
7. $Dysp_X - Ob_Y$ 'х притежава (е собственик на) у'	$F \rightarrow Dysp; T \rightarrow Ob$	само собственик
8. $Exp_X - P' (Ob'_Y)$ 'х (не) обича / познава / изповядва (е привърженик на) / има нагласа $P' (y)$ '	$F \rightarrow Exp; T \rightarrow P'$	егоцентрик, меланхолик, чистник
	$F \rightarrow Exp; T \rightarrow Ob'$	-
9. $Ben_X - Ob_Y$ 'х използва у'	$F \rightarrow Ob; T \rightarrow Ben$	-

10. $Ob_X - Pars_Y$ 'х се състои от у' = 'у е част (елемент) от х'	$F \rightarrow Pars; T \rightarrow Ob$	<i>выпускник, съюзник, филхармоник</i>
	$F \rightarrow Ob; T \rightarrow Pars$	<i>само ледник и чорапогащник</i>
11. $Ob_X - Ob'_Y$ 'х е подобен на у'	$F \rightarrow Ob; T \rightarrow Ob'$	-
12. $P(Ob_X)$ 12.1. 'х принадлежи към (е елемент от) клас P' 12.2. 'място, където х се намира / съществува'	$F \rightarrow Ob; T \rightarrow P$	-
	$F \rightarrow P; T \rightarrow Ob$	-
	$F \rightarrow P; T \rightarrow Ob$	<i>пясъчник, плодник, змиярник</i>
13. $P(Ag_X - Pat_Y // Res_Y Mat_Z)$ 'място, където х действа върху у // предизвиква възникването на у // произвежда (прави) у от z'	$F \rightarrow P; T \rightarrow Ag$	-
	$F \rightarrow P; T \rightarrow Pat$	<i>разсадник, цветарник, патичарник</i>
	$F \rightarrow P; T \rightarrow Res$	<i>рудник, монетник, дръвник₁</i> ('място, където се предизвиква възникването на дървата / където се секат дърва')
	$F \rightarrow P; T \rightarrow Mat$	-
14. $P(Ag_X - Ob_Y)$ 'място, където х съхранява / трупа у'	$F \rightarrow P; T \rightarrow Ob$	<i>игленик, свещник, дрешник</i>

2.3. Формална характеристика на производните думи

При определянето на основната репрезентация и вариантите на форманта - *ик* приемаме мнението на В. Малджиева, че „от гледна точка на икономичността на описанието изглежда подходящо (...) да се приеме, че основна е най-късата репрезентация“ (Малджиева 2009: 93; Малджиева 2017: 200). Също и в Академичната граматика (ГСБКЕ 1983: 51, 52) *-ник* се разглежда като разширен

вариант на *-ик*. Наставката *-ник* е възникнала от праславянската наставка *-ikъ* (Радева 2007: 51). Така напр. и *-лник* в думи като *хладилник* разглеждаме като вариант на *-ик*.

В дисертацията извършваме делението на основа и формант според няколко основни принципа:

а) за да се приеме за производна и съответно за делима на основа и формант в съвременния език, думата трябва да бъде изводима семантично и формално от друга съществуваща в съвременния език дума (напр. съществителното *настоятник* не може да се приеме за производно в съвременния език, защото не може да се изведе от съществуваща в съвременния език дума);

б) производната дума трябва да е не само формално, но и семантично изводима от произвеждащата (напр. *хилядник* не е от *хиляден*, а от *хиляда*, тъй като означава 'началник на хиляда души във войска, чета и под.'; тоест не е *хиляден* – *хилядн-ик*, а е *хиляд-а* – *хиляд-ник*);

в) когато даден сегмент, намиращ се на границата между основата и форманта, се среща в две и повече производни съществителни с наставка *-ик*, го смятаме за част от наставката и съответно обособяваме отделен неин вариант (напр. *тегл-и* – *тегл-ов-ник*, *лят-о* – *лет-ов-ник* – тъй като *-ов-* се повтаря в повече от един дериват на *-ик*, смятаме, че е част от форманта и че е налице вариант на форманта: *-овник*);

г) когато даден сегмент, намиращ се на границата между основата и форманта, се среща само в едно производно съществително на *-ик*, приемаме, че е налице така нареченият конектив, който не е част нито от основата, нито от форманта и е вид количествено редуване – нарастване на основата (срв. Радева 2007: 70) (напр. *кос-а* – *кос-ич-ник* – *-ич-* не се среща в друг дериват на *-ик*, затова го смятаме за конектив – сегмент, който не е част нито от основата, нито от форманта).

2.3.1. Формални изразители на деривацията

В дисертацията са представени формалните изразители на деривацията, които са няколко типа.

Формални изразители на деривацията са отстраняването на окончанието (напр. *плоч-а* – *плоч-ник*); количествените редувания (съкращаване на основата (напр. *наивен* – *наивн-ик* (отстранява се *-е-*) и нарастване на основата (напр. *скъп-и се* – *скъп-ер-ник* (добавя се *-ер-*); качествените редувания като напр. *ухо* – *наушник*, *дърво* – *дръвник*, *вятър* – *ветрилник*.

Формален изразител на деривацията е и афиксът, който може да е представка, наставка, конфикс, интерфикс (съединителна морфема), постфикс.

Важно е да се определя точно изразителят на деривацията и при сложните думи, при които трябва да се разграничават случаите, когато наставката е изразител на деривацията, напр. *пет-о-лист-ник*, от случаите, в които деривационният процес не включва добавяне на наставка, напр. *наследник* – *престолонаследник*.

Производните думи, съдържащи съкратена част от чужда дума като *спец-*, *хидро-*, *био-*, *евро-*, напр. *спецпратеник*, *европратеник*, *хидрохимик*, са на границата между афиксацията и композицията и в различните изследвания съкратените части като *спец-*, *био-* и под. се определят съответно или като афиксоиди, или като радикасоиди (срв. Радева 2007: 73; Малджиева 2009: 91).

2.3.2. Функции на формантите

Подобно на В. Малджиева (Малджиева 2009: 106) приемаме, че формантите могат да имат две функции: семантична и синтактична, като е възможно формантът да изпълнява и двете функции едновременно, само едната от тях или да няма нито семантична, нито синтактична функция.

Когато формантът изпълнява семантична функция, той е изразител на предикат или аргумент от семантичната структура на производната дума.

Синтактичната функция на форманта се изразява в това, че формантът определя морфологичните и синтактичните особености на производната дума. Когато формантът изпълнява синтактична функция, производната и

произвеждащата дума принадлежат към различни части на речта. Синтактична функция има формантът *-ик* например в *тупа₂* ('бие') – *тупаник*, *плесне* – *плесник* (семантиката е една и съща – за действие, което при произвеждащата дума се изразява от глагола, а при производната дума – от съществителното).

Когато формантът не изпълнява нито семантична, нито синтактична функция, производната дума се определя като тавтологична, например *слепоочие* – *слепоочник*.

ТРЕТА ГЛАВА

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЕН АНАЛИЗ НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА, ОБРАЗУВАНИ С НАСТАВКА *-ИК*, В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

В Трета глава са представени словообразователните категории, присъщи на съществителните на *-ик*; дериватите на *-ик* от думи и словосъчетания с преносно значение; асоциативните деривати на *-ик*; съществителните, при които формантът *-ик* има само синтактична функция; тавтологичните деривати на *-ик*; класовете названия при дериватите на *-ик*. Описани са и формалните особености на съществителните, образувани с наставка *-ик*, от гледна точка на произвеждащите думи и на формалните изразители на деривацията.

3.1. Аргументни и предикатни словообразователни категории при съществителните на *-ик*

Съотнасянето на дериватите към словообразователна категория се извършва въз основа на типа аргумент или предикат, изразяван от форманта.

3.1.1. Аргументни словообразователни категории при съществителните на *-ик*

3.1.1.1. Аргументна словообразователна категория Агенс

Деривати с изразен предикат

Тук отнасяме напр. *наставник* 'този, който наставлява', *помощник* 'този, който оказва помощ', *виновник* 'този, който е виновен'.

Аргумент Агенс	Предикатът 'действа, прави'
<i>-ник</i>	<i>настав-</i>
<i>-ник</i>	<i>помощ-</i>
<i>-ик</i>	<i>виновн-</i>

Деривати с неизразен предикат

Деривати с неизразен предикат от първи ред

Семантична структура $Ag_x - Pat_y$ ('x (Агенс) действа върху / прави нещо с / променя у (Пациенс)')

При всички съществителни на *-ик* с тази семантична структура предикатът няма свой изразител в морфемната структура. Аргументът Агенс е изразяван от форманта, а аргументът Пациенс – от основата. Срв. напр. *водопроводчик* 'този, който прави нещо с водопровода', *соколник* 'този, който прави нещо със соколи'.

Аргумент Агенс	Предикатът 'прави'	Аргумент Пациенс
<i>-чик</i>	Няма формален изразител	<i>водопровод-</i>
<i>-ник</i>	Няма формален изразител	<i>сокол-</i>

Семантична структура $Ag_x - Res_y$ ('x (Агенс) предизвиква / е причина за възникването на у (Резултат)')

Такава структура има само едно съществително с наставка *-ик* – *оръжейник* 'този, който предизвиква възникването на оръжия'. Предикатът няма свой формален изразител, аргументът Резултат (оръжието) е изразен от основата, а аргументът Агенс (този, който го прави) – от форманта.

Аргумент Агенс	Предикатът 'предизвиква / е причина за възникването'	Аргумент Резултат
<i>-ник</i>	Няма формален изразител	<i>оръж-ей</i> ²

Деривати с неизразен предикат от втори ред

Семантична структура $Ag_x - P' (Ob'_y)$ ('x (Агенс) предизвиква / е причина, че (не) P' (y) (нещо се случва с у (Обект)')

Тук спадат съществителни на *-ик* като например *барабанчик* 'този, който предизвиква това, че нещо се случва с барабана / барабанът издава звук по определен начин', *бюфетчик* 'този, който предизвиква това, че действа бюфетът',

² Приемаме, че в случая се наблюдава нарастване на основата с *-ей-*.

стрелочник 'този, който предизвиква това, че нещо се случва със стрелките (при движението на влака)').

Тук са налице две предикатно-аргументни структури, свързани чрез импликация. Общият вид на цялата предикатно-аргументна структура е: 'някой (Агенс) предизвиква това / е причина, че (ядрен предикат) нещо (Обект) е в някакво състояние (вътрешен предикат)'. Надредната структура е 'някой (Агенс) предизвиква (предикат) нещо (предикативен аргумент)'. Предикативният аргумент е отделна, подредна, вътрешна предикатно-аргументна структура, изразяваща ситуацията, предизвикана от агенса: 'нещо (Обект) е в някакво състояние (предикат)'. Срв. напр. *барабанчик* 'този (Агенс), който предизвиква (ядрен предикат) това, че барабанът (Обект) издава звук (вътрешен предикат)'.

При дериватите на *-ик* с тази семантична структура ядреният и вътрешният предикат нямат свои формални изразители. Аргументът Агенс, имплициран от ядрения предикат 'предизвиква', е изразяван от наставката. Изразител на аргумента Обект, имплициран от вътрешния предикат за състояние, е основата. Особеното тук е, че аргументите Агенс и Обект, изразявани от наставката и основата, принадлежат към различни предикатно-аргументни структури. Аргументът Агенс е от надредната предикатно-аргументна структура, а аргументът Обект – от подредната, вътрешна предикатно-аргументна структура.

Аргумент Агенс, имплициран от ядрения предикат 'предизвиква / е причина, че'	Ядреният предикат 'предизвиква / е причина, че'	Аргумент Обект, имплициран от вътрешния предикат, изразяващ това, което се предизвиква	Вътрешен предикат, изразяващ това, което се предизвиква
<i>-чик</i>	Няма формален изразител	<i>барабан-</i>	Няма формален изразител

-чик	Няма формален изразител	бюфет-	Няма формален изразител
-ник	Няма формален изразител	стрел-о-ч- ³	Няма формален изразител

Семантична структура $Ag_x - P' (Ob'_y) ('x (Агенс) предпазва от (предизвиква, че не) P' (y (Обект))'$

Такава семантична структура имат само четири съществителни с наставка *-ик*: *калник* 'това, което предпазва от кал / предизвиква това, че калта не се намира някъде / не пръска в определени посоки', *комарник* 'това, което предпазва от комари / предизвиква това, че комарите не отиват / не се намират някъде', *лигавник* 'това, което предпазва от лиги / предизвиква това, че лигите не се намират някъде' и *потник* 'това, което предпазва от пот'.

И тук са налице две предикатно-аргументни структури. Надредната структура е конституирана от ядрения предикат 'предпазва'. Той имплицира предметния аргумент Агенс и предикативен аргумент. Предикативният аргумент е отделна, подредна предикатно-аргументна структура. Конституиращият я вътрешен предикат изразява състоянието, от което е предпазването, и имплицира аргумента Обект.

Както ядреният предикат 'предпазва', така и вътрешният предикат нямат свои формални изразители. Аргументът Агенс, имплициран от ядрения предикат 'предпазва' е изразен от форманта. Аргументът Обект, имплициран от вътрешния предикат, е изразен от основата на деривата. Важно е да подчертаем, че аргументът Агенс и аргументът Обект, изразявани съответно от наставката и основата, принадлежат към различни предикатно-аргументни структури.

³ Приемаме, че тук има нарастване на основата с *-о-* и преминаване на *к* в *ч* (*стрелк-а* – *стрел-о-ч-ник*).

Аргумент Агенс, имплициран от ядрения предикат 'предпазва / предизвиква, че не'	Ядреният предикат 'предпазва / предизвиква, че не'	Аргумент Обект, имплициран от вътрешния предикат, изразяващ това, от което е предпазването	Вътрешен предикат, изразяващ това, от което е предпазването
-ник	Няма формален изразител	кал-	Няма формален изразител
-ник	Няма формален изразител	комар-	Няма формален изразител
-ник	Няма формален изразител	лиг-ав- ⁴	Няма формален изразител
-ник	Няма формален изразител	пот-	Няма формален изразител

Семантична структура $Ag_x - P' (x \text{ (Агенс) участва в } P')$

Такава семантична структура се наблюдава напр. при *въстаник* 'този, който участва във въстание', *разколник* 'този, който участва в разкол', *съзаклятник* 'този, който участва в съзаклятие'.

Семантичната структура на тези деривати има общия вид 'някой (Агенс) участва (предикат) в някаква ситуация (предикативен аргумент)'. Предикатът 'участва' имплицира предметен аргумент Агенс и предикативен аргумент.

Ядреният предикат 'участва', конституиращ надредната предикатно-аргументна структура, няма свой формален изразител. Вътрешният предикат, конституиращ подредната предикатно-аргументна структура и означаващ това, в което се участва, е изразен от основата. Аргументът Агенс, имплициран от ядрения предикат 'участва', е изразен от форманта. Това означава, че понятията, изразявани

⁴ Приемаме, че основата се разширява с -ав- (*лиг-а* – *лиг-ав-ник*).

от основата и форманта, принадлежат към различни предикатно-аргументни структури.

Аргумент Агенс, имплициран от ядрения предикат 'участва'	Ядреният предикат 'участва'	Вътрешен предикат, изразяващ това, в което се участва
-ик	Няма формален изразител	<i>въстан-</i>
-ник	Няма формален изразител	<i>разкол-</i>
-ник	Няма формален изразител	<i>съзаклят-</i>

Семантична структура $Ag_x - P'$ ('x (Агенс) действа в P')

Тук попадат напр. *дърводобивник* 'този, който действа в областта на дърводобива', *сатирик* 'този, който действа в областта на сатирата', *химик* 'този, който действа в областта на химията'.

Ядреният предикат 'действа' не е изразен формално в словообразователната структура. Вътрешният предикат от подредната предикатно-аргументна структура, означаващ областта, в която се действа, е изразен от основата на деривата. Аргументът Агенс, имплициран от предиката 'действа' от надредната предикатно-аргументна структура, е изразен от форманта.

И тук трябва да подчертаем, че понятията, изразени от основата и форманта, са от различни предикатно-аргументни структури.

Аргумент Агенс, имплициран от ядрения предикат 'действа'	Ядреният предикат 'действа'	Вътрешен предикат, изразяващ областта, в която се действа
-ник	Няма формален изразител	<i>дърводобив-</i>
-ик	Няма формален изразител	<i>сатир-</i>
-ик	Няма формален изразител	<i>хим-</i>

Семантична структура $Ag_x - P'$ ('x (Агенс) предизвиква / е причина, че P'')

Тук спада само едно съществително: *невролептик* 'това, което предизвиква невролепсия' (медикамент, който успокоява нервите и се използва при нервни заболявания).

Семантичната структура на *невролептик* е подобна на предходните семантични структури, които разгледахме. Ядреният предикат 'предизвиква' имплицира един предметен аргумент – Агенс, и един предикативен аргумент, който се явява отделна предикатно-аргументна структура. Тази втора, подредна предикатно-аргументна структура е конституирана от вътрешния предикат, означаващ състоянието, което се предизвиква.

Ядреният предикат 'предизвиква' не е изразен във формалната словообразователна структура на *невролептик*. Вътрешният предикат (състоянието невролепсия) е изразен от основата. Аргументът Агенс, имплициран от ядрения предикат 'предизвиква', е изразен от форманта.

Както при описаните по-горе семантични структури и тук понятията, изразени от основата и форманта, са част от различни предикатно-аргументни структури.

Аргумент Агенс, имплициран от ядрения предикат 'предизвиква'	Ядреният предикат 'предизвиква'	Вътрешен предикат, изразяващ това, което се предизвиква
-ик	Няма формален изразител	<i>невролепт</i> ⁵

3.1.1.2. Аргументна словообразователна категория Експериенцер

Деривати с изразен предикат

При всички тези съществителни имплициращият аргумента Експериенцер предикат, който обозначава сетивни възприятия, душевни чувства, процеси в умствената сфера, нагласа, възгледи, позиции, е изразен от основата.

⁵ Приемаме, че има редуване на *с* и *т*: *невролептс-и-я* – *невролепт-ик*.

Предикат, имплициращ аргумент Експериенцер	Аргумент Експериенцер
<i>мъч-</i>	<i>-еник</i>
<i>изповед-</i>	<i>-ник</i>
<i>учен-</i>	<i>-ик</i>
<i>безбожн-</i>	<i>-ик</i>
<i>завист-</i>	<i>-ник</i>
<i>злонамерен-</i>	<i>-ик</i>
<i>неблагодарн-</i>	<i>-ик</i>
<i>съчувств-</i>	<i>-еник</i>

Деривати с неизразен предикат от втори ред

Наблюдава се само един тип семантична структура при тези съществителни.

Семантична структура $\text{Exp}_x - \text{P}' (\text{Ob}'_y)$ ($'x$ (Експериенцер) (не) обича / познава / изповядва (е привърженик на) / има нагласа P' (y (Обект)')

При съществителните на *-ик* в категорията Експериенцер с такава семантична структура и с неизразен предикат ядреният предикат е *'(не) обича / познава / изповядва (е привърженик на) / има нагласа'*. Той имплицира един предметен аргумент – Експериенцер, и един предикативен аргумент, който е отделна, подредна предикатно-аргументна структура. Конституиращият тази структура вътрешен предикат означава това, което (не) е обичано, познавано, изповядвано, определена склонност, нагласа, възгледи.

При съществителните на *-ик* в категорията Експериенцер с неизразен формално предикат и с разглежданата семантична структура ядреният предикат *'(не) обича / познава / изповядва (е привърженик на) / има нагласа'* няма свой формален изразител. Имплицираните от ядрения предикат предикативен аргумент (т.е. вътрешен предикат) и предметен аргумент обаче имат свои изразители във формалната структура на деривата. Предикативният аргумент е изразен от основата, а предметният аргумент (Експериенцер) е изразен от форманта.

Следователно двата изразени аргумента принадлежат към различни предикатно-аргументни структури.

Срв. напр. *егоцентрик* 'този, който е склонен да проявява егоцентризъм', *езичник* 'този, който изповядва / е привърженик на езичеството', *меланхолик* 'този, който е склонен към състоянието меланхолия', *чистник* 'този, който обича чистотата'.

Аргумент Експериенцер, имплициран от ядрения предикат	Ядреният предикат 'обича / изповядва (е привърженик на) / има нагласа'	Вътрешен предикат, уточняващ какво се обича / изповядва / каква е нагласата
-ик	Няма формален изразител	<i>егоцентр-</i>
-ник	Няма формален изразител	<i>езич-</i>
-ик	Няма формален изразител	<i>меланхол-</i>
-ник	Няма формален изразител	<i>чист-</i>

3.1.1.3. Аргументна словообразователна категория Пациенс

Деривати с изразен предикат

При всички деривати на *-ик* в тази категория предикатът е изразен от основата на деривата. Предикатът може да бъде както от първи ред (напр. *затворник* 'този, който е затворен / когото някой е затворил'), така и от втори ред (напр. *избраник* 'този, който е избран / когото някой е избрал за нещо (предикативен аргумент (P'))').

Позиция за аргумент Пациенс отварят предикати за каузация, действие, дейност: 'х (Ag) действа върху у (Pat) / прави нещо с у (Pat)'. Срв. напр. *затворник* 'този, който е затворен / когото някой е затворил', *пратеник* 'този, който е пратен / когото някой е пратил', *прокуденик* 'този, който е прокуден / когото някой е прокудил'.

Аргумент Агенс	Предикатът 'действа, прави'	Аргумент Пациенс
Няма формален изразител	<i>затворн-</i>	<i>-ик</i>
Няма формален изразител	<i>пратен-</i>	<i>-ик</i>
Няма формален изразител	<i>прокуден-</i>	<i>-ик</i>

3.1.1.4. Аргументна словообразователна категория Резултат

Деривати с неизразен предикат от първи ред

Семантична структура $Ag_x - Res_y Mat_z$ ('x (Агенс) предизвиква / е причина за възникването на y (Резултат) с помощта на / използвайки z (Материя)')

Предикатът 'предизвиква / е причина за възникването' имплицира три аргумента: Агенс (този, който предизвиква възникването на нещо), Резултат (това, чието възникване се предизвиква) и Материя (това, с помощта на което агенсът предизвиква възникването на резултата).

Предикатът няма свой формален изразител в словообразователната структура на съществителните на *-ик* от словообразователната категория Резултат. Аргументът Агенс също не е изразен формално. Аргументът Резултат е изразен от форманта. Аргументът Материя – това, от което е направен резултатът от дейността, е изразен от основата.

Срв. напр. *тиквеник* 'това, което е направено от тиква', *плочник* 'това, което е направено от плочи', *сламеник* 'това, което е направено от слама', *сребърник* 'това, което е направено от сребро'.

Аргумент имплицитен причина 'предизвиква / е причина за възникването'	Агенс, от	Предикатът 'предизвиква / е причина за възникването'	Аргумент Резултат, означаващ това, което се прави, което възниква	Аргумент Материя, означаващ това, от което се прави резултатът от дейността
Няма формален изразител		Няма формален изразител	-еник	тикв-
Няма формален изразител		Няма формален изразител	-ник	плоч-
Няма формален изразител		Няма формален изразител	-еник	слам-
Няма формален изразител		Няма формален изразител	-ник	среб-ъ-р- ⁶

3.1.1.5. Аргументна словообразователна категория Инструмент

Деривати с изразен предикат

Семантична структура $Ag_x - Pat_y Instr_z$ ('х (Агенс) действа върху / прави нещо с / променя у (Пациент) с помощта на / използвайки z (Инструмент)')

Такава семантична структура имат само няколко съществителни с наставка -ик от словообразователната категория Инструмент. При тях предикатът е изразен от основата. Аргументите Агенс и Пациент нямат свои формални изразители в словообразователната структура. Аргументът Инструмент, означаващ средството, с помощта на което се извършва действието, е изразен от наставката -ик.

Срв. напр. *мерник* 'това, с което някой се мери (прицелва) в нещо', *подемник* 'това, с което се подема нещо', *поялник* 'това, с което се пои (запоява) нещо'.

⁶ Основата се разширява с -ъ-: *сребр-о* – *среб-ъ-р-ник*.

Аргумент имплицитен предиката върху / прави нещо с / променя'	Агенс, от 'действа върху / прави нещо с / променя'	Предикатът 'действа върху / прави нещо с / променя'	Аргумент Пациенс, означаващ това, върху което пада действието	Аргумент Инструмент, означаващ това, с помощта на което се извършва действието
Няма изразител	формален	<i>мер-</i>	Няма изразител	формален <i>-ник</i>
Няма изразител	формален	<i>подем-</i>	Няма изразител	формален <i>-ник</i>
Няма изразител	формален	<i>поя-</i>	Няма изразител	формален <i>-лник</i>

Деривати с неизразен предикат от първи ред

Семантична структура $Ag_x - Res_y Instr_z$ ('x (Агенс) предизвиква / е причина за възникването на y (Резултат) с помощта на / използвайки z (Инструмент)')

Такава семантична структура имат няколко съществителни на *-ик* от словообразователната категория Инструмент. За разлика от другата семантична структура, която разгледахме по-горе и която е присъща на производните съществителни на *-ик* от словообразователната категория Инструмент, тук предикатът отваря място за аргумент Резултат вместо за аргумент Пациенс.

При съществителните на *-ик* с тази семантична структура предикатът не е изразен в словообразователната им структура. Аргументът Агенс също не е изразен формално. Аргументът Резултат е изразен от основата. Изразител на аргумента Инструмент, чрез който вършителят (Агенс) прави резултатата от действието, е наставката *-ик*.

Срв. напр. *сухарник* 'това, с което се правят (се предизвиква възникването на) сухари', *чайник* 'това, с което се прави чай', *ъгълник* 'това, с което се правят ъгли'.

Аргумент имплицитен причина 'предизвиква / е причина за възникването'	Агенс, от	Предикатът 'предизвиква / е причина за възникването'	Аргумент Резултат, означаващ това, което се прави, което възниква	Аргумент Инструмент, означаващ това, с помощта на което се извършва действието
Няма изразител	формален	Няма изразител	формален	<i>сухар-</i> <i>-ник</i>
Няма изразител	формален	Няма изразител	формален	<i>чай-</i> <i>-ник</i>
Няма изразител	формален	Няма изразител	формален	<i>възъл-</i> <i>-ник</i>

3.1.1.6. Аргументна словообразователна категория Материя

Деривати с неизразен предикат от първи ред

Семантична структура $Ag_x - Pat_y Mat_z$ ('x (Агенс) действа върху / прави нещо с / променя у (Пациенс) с помощта на / използвайки z (Материя)')

Такава семантична структура наблюдаваме само при едно съществително на *-ик* – *гащник* 'това, с което някой прави нещо с (вързва) гащи' ('върв, с която се връзват гащи (панталони)').

Предикатът, конституиращ семантичната структура на това съществително, отваря позиции за аргументите Агенс, Пациенс и Материя.

Предикатът, както и аргументът Агенс нямат свои формални изразители в словообразователната структура. Аргументът Пациенс е изразен от основата. Изразител на аргумента Материя е наставката.

Аргумент имплициран от предиката 'действа върху / прави нещо с / променя'	Агенс, от 'действа върху / прави нещо с / променя'	Предикатът 'действа върху / прави нещо с / променя'	Аргумент Пациенс, означаващ това, върху което пада действието	Аргумент Материя, означаващ това, с помощта на което се извършва действието
Няма формален изразител	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>гащ-</i>	<i>-ник</i>

Семантична структура $Ag_x - Res_y Mat_z$ ('x (Агенс) предизвиква / е причина за възникването на y (Резултат) с помощта на / използвайки z (Материя')

Такава семантична структура от съществителните на *-ик* има само *варовик* 'това, с което се прави вар'.

Предикатът, конституиращ семантичната структура на *варовик*, имплицира три аргумента: Агенс, Резултат и Материя.

Предикатът, както и аргументът Агенс не са изразени във формалната словообразователна структура на съществителното. Изразител на аргумента Резултат е основата. Аргументът Материя е изразен от наставката.

Аргумент имплициран от предиката 'предизвиква / е причина за възникването'	Агенс, от 'предизвиква / е причина за възникването'	Предикатът 'предизвиква / е причина за възникването'	Аргумент Резултат, означаващ това, което се прави, което възниква	Аргумент Материя, означаващ това, с помощта на което се извършва действието
Няма формален изразител	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>вар-</i>	<i>-овик</i>

3.1.1.7. Аргументна словообразователна категория Обект

Деривати с изразен предикат

Предикатът е изразен във формалната словообразователна структура при множество съществителни на *-ик* от словообразователната категория Обект. Негов изразител е основата. Срв. напр. *вторник* 'това, което е второ', *длъжник* 'този, който дължи нещо на някого', *омразник* 'този, който е омразен', *предшественик* 'този, който предшества', *проводник* 'това, което (има свойството да) провежда', *пълномощник* 'този, който има пълномощия', *сенник* 'това, което прави / хвърля сянка', *старик* 'този, който е стар'.

Предикат, имплициращ аргумент Обект	Аргумент Обект
<i>втор-</i>	<i>-ник</i>
<i>длъж-</i>	<i>-ник</i>
<i>омразн-</i>	<i>-ик</i>
<i>предшеств-</i>	<i>-еник</i>
<i>провод-</i>	<i>-ник</i>
<i>пълномоц-</i>	<i>-ник</i>
<i>сен-</i>	<i>-ник</i>
<i>стар-</i>	<i>-ик</i>

Деривати с неизразен предикат от първи ред

Семантична структура $Ob_x - Loc_y$ ('х (Обект) се намира / съществува в/на... у (Локация)')

Конституиращият този тип семантична структура предикат 'намира се / съществува' имплицира два предметни аргумента: Обект и Локация. Аргументът Обект е изразен от наставката. Изразител на аргумента Локация е основата. Срв. напр. *крайник* 'това, което се намира в края на нещо', *лагерник* 'този, който се намира в лагер', *пустинник* 'този, който се намира в пустинята', *стълпник* 'този, който се намира на стълп'.

Аргумент Обект	Предикатът 'намира се / съществува'	Аргумент Локация
-ник	Няма формален изразител	край-
-ник	Няма формален изразител	лагер-
-ник	Няма формален изразител	пустин-
-ник	Няма формален изразител	стълп-

Семантична структура $Ob_x - Loc_y$ ('х (Обект) произхожда от у (Локация)')

Тук отнасяме само едно съществително на -ик: *лешник* 'това, което произхожда от леската'. Предикатът 'произхожда' не е изразен формално в словообразователната структура на съществителното. Единият имплицирен от него аргумент – Обект – е изразен от наставката -ник. Другият имплицирен от предиката 'произхожда' аргумент – Локация, е изразен от основата.

Аргумент Обект	Предикатът 'произхожда'	Аргумент Локация
-ник	Няма формален изразител	леш- ⁷

Семантична структура $Ob_x - Pars_y$ ('х (Обект) се състои от у (Част)' = 'у (Част) е част (елемент) от х (Обект)')

Анализът ни сочи, че такава семантична структура имат две съществителни с наставка -ик: *ледник* 'това, което е съставено от лед' и *чорапогащник* 'това, което се състои от чорапи и гащи'. Предикатът, конституиращ семантичната им структура, е 'е съставен / състои се'. Той имплицира два аргумента: Обект и Част.

Двата аргумента Обект и Част са изразени съответно от наставката и основата, докато предикатът остава неконкретизиран във формалната словообразователна структура на деривата.

⁷ Смятаме, че при *лешник* има редуване на *с* и *ш* в корена, както и съкращаване на основата: от *леска* се отстраняват наставката -к- и окончанието -а.

Аргумент Обект	Предикатът 'състои се'	Аргумент Част
-ник	Няма формален изразител	лед-
-ник	Няма формален изразител	чорап-, гащ-

Деривати с неизразен предикат от втори ред

Семантична структура $Ag_x - P' (Ob'_y) ('x (Агенс) предизвиква / е причина, че у (Обект) е в някакво състояние')$

Анализът ни сочи, че тази семантична структура се реализира само при две съществителни на -ик: *газеник* и *спиртник* 'това, чието светене се предизвиква от газ/спирт'. Ядреният предикат от втори ред 'предизвиква / е причина, че' имплицира два аргумента – предметен аргумент Агенс и предикативен аргумент 'състояние' (в случая – 'светене') – т.е. налице са две предикатно-аргументни структури, свързани чрез импликация. Двата предиката (ядреният и вътрешният) остават неконкретизирани във формалната структура на деривата. Изразени са единствено двата аргумента – на надредната и на подредната структура. Това са аргументите Агенс (от надредната структура) и Обект (от подредната структура). Аргументът Агенс на ядрения предикат 'предизвиква / е причина, че' е изразен от основата (*газ-*, *спирт-*). Аргументът Обект на вътрешния предикат 'състояние на светене' е изразен от наставката.

Аргумент Агенс, имплициран от ядрения предикат 'предизвиква / е причина, че'	Ядреният предикат 'предизвиква / е причина, че'	Вътрешният предикат 'е в някакво състояние'	Аргумент Обект, имплициран от вътрешния предикат 'е в някакво състояние'
<i>газ-</i>	Няма формален изразител	Няма формален изразител	-еник

<i>спирт-</i>	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>-ник</i>
---------------	-------------------------	-------------------------	-------------

3.1.1.8. Аргументна словообразователна категория Част

Деривати с неизразен предикат от първи ред

Семантична структура $Ob_x - Pars_y$ ('х (Обект) се състои от у (Част)' = 'у (Част) е част (елемент) от х (Обект)')

В словообразователната категория Част попадат напр. *полузащитник* 'този, от каквито се състои полузащитата', *съдружник* 'този, от каквито се състои съдружието', *четник* 'този, от каквито се състои четата'.

Предикатът не е изразен във формалната словообразователна структура. Аргументът Обект е изразен от основата.

Аргумент Обект	Предикатът 'състои се'	Аргумент Част
<i>полузащит-</i>	Няма формален изразител	<i>-ник</i>
<i>съдруж-</i>	Няма формален изразител	<i>-ник</i>
<i>чет-</i>	Няма формален изразител	<i>-ник</i>

3.1.1.9. Аргументна словообразователна категория Диспонент

Аргументната позиция Диспонент се среща само в един тип семантична структура: 'х (Диспонент) притежава (е собственик на) у (Обект)' (Малджиева 2009: 64). В българския език аргументната позиция Диспонент с изключение на съществителното *притежател* се появява в семантичната структура на деривати, при които предикатът няма свой формален изразител (Малджиева 2009: 63).

Деривати с неизразен предикат от първи ред

Семантична структура $Dysp_x - Ob_y$ ('х (Диспонент) притежава (е собственик на) у (Обект)')

В българския език към словообразователната категория Диспонент принадлежат малък брой производни думи (Малджиева 2009: 63). От

съществителните на *-ик* отнасяме само едно към тази словообразователна категория – *собственик* 'този, който притежава собственост'.

Предикатът няма свой формален изразител в словообразователната структура. Аргументът Диспонент е изразен от наставката *-ик*. Аргументът Обект (това, което е притежавано – собствеността) е изразен от основата.

Аргумент Диспонент	Предикатът 'притежава'	Аргумент Обект
<i>-ик</i>	Няма формален изразител	<i>собствен-</i>

3.1.1.10. Аргументна словообразователна категория Бенефициент

Аргументът Бенефициент е налице при ограничено количество деривати в българския език (Малджиева 2009: 63).

Деривати с изразен предикат

Семантична структура $Ben_x - Ob_y$ ('х (Бенефициент) използва у (Обект)')

Тук спадат *наследник* 'този, който наследява / е наследил нещо', *приемник*₁⁸ (лице) 'този, който приема / е приел нещо', *престолонаследник* 'този, който е наследник на престола', *правоприемник* 'този, който приема (неции) права'.

Предикатът е изразен от основата. Аргументът Бенефициент е изразен от наставката. При две от съществителните – *наследник* и *приемник*₁ – аргументът Обект (това, от което бенефициентът получава полза) няма свой формален изразител в словообразователната структура. При другите две съществителни – *престолонаследник* и *правоприемник*, аргументът Обект е изразен от втората основа: *престол-*, *прав-*.

Аргумент Бенефициент	Предикатът 'използва'	Аргумент Обект
<i>-ник</i>	<i>наслед-</i>	Няма формален изразител
<i>-ник</i>	<i>прием-</i>	Няма формален изразител
<i>-ник</i>	<i>наслед-</i>	<i>престол-</i>

⁸ *Приемник*₂ 'устройство, което служи за приемане и преобразуване на излъчени радиовълни, електромагнитни вълни, сигнали и под.' отнасяме към категорията Агенс.

-ник	прием-	прав-
------	--------	-------

3.1.2. Предикатни словообразователни категории при съществителните на -ик

3.1.2.1. Предикатна словообразователна категория Място

Деривати с изразен предикат

При част от съществителните на -ик, принадлежащи към предикатната словообразователна категория Място, вътрешният предикат означава това, което се случва на това място (състоянието, което е налице на това място).

Срв. напр. *ветрилник* 'място, където духа вятър', *жертвеник* 'място, където някой принася в жертва нещо', *умивалник* 'място, където някой се умива'.

Ядреният предикат Място	Вътрешният предикат, означаващ това, което се случва / състоянието, което е налице на това място
-лник	<i>ветр-и</i> ⁹
-еник	<i>жертв-</i>
-лник	<i>умива-</i>

Деривати с неизразен предикат

Семантична структура Р (Об_х) ('място, където х (Обект) се намира / съществува')

С такава семантична структура са напр. *гнойник* 'място, където има гной', *плодник* 'място, където има плод' (част от растителен цвят, в която се развиват семената и се образува плодът), *пясъчник* 'място, където има пясък'.

Вътрешният предикат 'намира се / съществува' няма свой формален изразител. Имплицираният от вътрешния предикат аргумент Обект е изразен от основата на деривата.

⁹ Приемаме, че при *ветрилник* основата се разширява с -и-.

Трябва да се има предвид, че изразяваните от основата и форманта понятия са от различни предикатно-аргументни структури. Аргументът Обект, изразяван от основата, принадлежи към подредната, вътрешна предикатно-аргументна структура. Ядреният предикат Място, изразяван от форманта, е част от надредната структура.

Ядреният предикат Място	Вътрешният предикат 'намира се / съществува'	Аргумент Обект, имплициран от вътрешния предикат
-ник	Няма формален изразител	гной-
-ник	Няма формален изразител	плод-
-ник	Няма формален изразител	пясъч-

Семантична структура Р ($Ag_x - Pat_y // Res_y$) ('място, където х (Агенс) действа върху у (Пациенс) // предизвиква възникването на у (Резултат)')

Структура Р ($Ag_x - Pat_y$) – 'място, където х (Агенс) действа върху у (Пациенс)', имат напр. *патичарник* 'място, където се прави нещо с патици', *разсадник* 'място, където се прави нещо с разсад', *рудник* 'място, където се прави нещо с руда', *цветарник* 'място, където се прави нещо с цветя'.

Семантична структура Р ($Ag_x - Res_y$) – 'място, където х (Агенс) предизвиква възникването на у (Резултат)' – се наблюдава само при *дръвник₁* 'място, където се предизвиква възникването на дървата / където се секат дърва', *монетник* 'място, където се правят монети'.

Налице са две предикатно-аргументни структури. Надредната е конституирана от ядрения предикат Място. Подредната е конституирана от вътрешния предикат 'действа' или 'предизвиква възникването'. Вътрешният предикат 'действа' отваря позиции за аргументите Агенс и Пациенс (т.е. структурата е 'някой (Агенс) действа върху нещо (Пациенс)'). Другият тип вътрешен предикат – 'предизвиква възникването' – имплицира аргументите Агенс и Резултат (т.е. 'някой (Агенс) предизвиква възникването на нещо (Резултат)').

При всички тези съществителни ядреният предикат Място е изразен от форманта. Вътрешният предикат 'действа' или 'предизвиква възникването' не е изразен формално. Аргументът Агенс на вътрешния предикат също няма свой формален изразител. Аргументите Пациенс/Резултат от подредната предикатно-аргументна структура са изразени от основата. Т.е. формантът и основата са изразители на понятия от различни предикатно-аргументни структури.

Ядреният предикат Място	Аргументът Агенс, имплициран от вътрешния предикат	Вътрешният предикат 'действа' или 'предизвиква възникването'	Аргумент Пациенс или Резултат, имплициран от вътрешния предикат
<i>-арник</i>	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>патич-</i>
<i>-ник</i>	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>разсад-</i>
<i>-ник</i>	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>руд-</i>
<i>-арник</i>	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>цвет-</i>
<i>-ник</i>	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>дръв-</i>
<i>-ник</i>	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>монет-</i>

Семантична структура Р (Ag_x – Ob_y) ('място, където x (Агенс) съхранява / трупa y (Обект)')

Тук спадат напр. *дрешник* 'място, където се съхраняват дрехи', *дръвник*₂ 'място, където се съхраняват дърва', *плевник* 'място, където се съхранява плява', *свещник* 'място, където се слагат свещи'.

В разглежданите случаи подредната предикатно-аргументна структура, имплицирана от ядрения предикат Място, е конституирана от вътрешния предикат 'съхранява/група/слага'. Вътрешният предикат отваря позиции за аргументите Агенс и Обект.

Вътрешният предикат 'съхранява/група/слага' не е изразен. Аргументът Агенс също няма формален изразител. Аргументът Обект е изразен от основата.

Както и при предходните два типа семантични структури и тук наставката и основата изразяват понятия от различни предикатно-аргументни структури.

Ядреният предикат Място	Аргументът Агенс, имплициран от вътрешния предикат	Вътрешният предикат 'съхранява/група/слага'	Аргумент Обект, имплициран от вътрешния предикат
-ник	Няма формален изразител	Няма формален изразител	дреш-
-ник	Няма формален изразител	Няма формален изразител	дръв-
-ник	Няма формален изразител	Няма формален изразител	плев-
-ник	Няма формален изразител	Няма формален изразител	свещ-

3.1.2.2. Предикатна словообразователна категория Негация

Предикатът Негация е от втори ред. Предикатно-аргументните структури, които конституира, са от типа 'не (е така, че) Р''. Ядреният предикат Негация е

понятието за отрицание ('не е така'), а вътрешният предикат конкретизира това, което се отрича (P').

Деривати с изразен вътрешен предикат

Вътрешният предикат, означаващ това, което се отрича, е изразен от основата напр. при *безделник* 'някой, чийто признак не са делата', *неверник* 'някой, който не вярва', *хубостник* 'някой, чиито дела не се отличават с хубост'.

От изредените деривати само при *хубостник* изразител на предиката Негация е наставката *-ник*. При останалите съществителни предикатът Негация е изразен от конфикс, съдържащ наставката *-ник* (*без-/ник* или *не-/ник*).

Ядреният предикат Негация	Вътрешният предикат, означаващ това, което се отрича
<i>без-/ник</i>	<i>дел-</i>
<i>не-/ник</i>	<i>вер-</i>
<i>-ник</i>	<i>хубост-</i>

Деривати с неизразен вътрешен предикат

Семантична структура P (Ag_x – Ob_y) ('не е така, че x (Агенс) действа във връзка с y (Обект)')

Такава семантична структура има само *безсребърник* 'някой, който действа, като не приема, отказва среброто'.

Подредната предикатно-аргументна структура, имплицирана от ядрения предикат Негация, е конституирана от вътрешния предикат 'действа'. Вътрешният предикат, който остава неконкретизиран във формалната структура на деривата, имплицира аргументите Агенс и Обект. От тях аргументът Агенс също остава неизразен формално. Изразен е само аргументът Обект (среброто), като негов изразител е основата. Т.е. понятията, изразявани от конфикса и от основата, са от различни предикатно-аргументни структури.

Ядреният предикат Негация	Аргумент Агенс, имплициран от вътрешния предикат	Вътрешният предикат 'действа'	Аргумент Обект, имплициран от вътрешния предикат
<i>без-/-ник</i>	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>среб-ъ-р</i> ¹⁰

Семантична структура Р (Dysp_x – Ob_y) ('не е така, че x (Диспонент) притежава / е собственик на у (Обект)')

Такава семантична структура наблюдаваме само при *бездомник* 'някой, който не притежава, не е собственик на дом'.

Подредната предикатно-аргументна структура е конституирана от вътрешния предикат 'притежава'. Вътрешният предикат имплицира аргументите Диспонент и Обект.

Вътрешният предикат 'притежава' няма свой изразител във формалната словообразователна структура. Аргументът Диспонент също не е изразен формално. Аргументът Обект е изразен от основата.

И тук формантът и основата изразяват понятия от различни предикатно-аргументни структури.

Ядреният предикат Негация	Аргумент Диспонент, имплициран от вътрешния предикат	Вътрешният предикат 'притежава / е собственик'	Аргумент Обект, имплициран от вътрешния предикат
<i>без-/-ник</i>	Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>дом-</i>

¹⁰ В основата се вмъква ъ: *сребр-о* – *без-среб-ъ-р-ник*.

3.1.2.3. Предикатна словообразователна категория Подобие

Деривати с неизразен предикат

Семантична структура $P' (Ob_{x'}) - P'' (Ob_{x'})$ ($P' (x' (Обект)...) подобно на / така, както P'' (x'' (Обект)...)'$)

Анализът ни показва, че към словообразователната категория Подобие принадлежи само едно съществително с наставка *-ик* – *копитник*.

Предикатът Подобие е релационен предикат от втори ред, който имплицира повече от един предикативен аргумент. В словообразователната парафраза отразяваме този предикат чрез изрази 'подобно на / така, както / подобен на / такъв, какъвто'. Той имплицира два предикативни аргумента: P' и P'' – ситуациите/явленията, които са сходни.

При *копитник* предикатно-аргументната структура е 'нещо (растение) има форма, подобна на формата, която има копитото'. Двата вътрешни предиката нямат свои изразители във формалната структура на деривата. Изразен е аргументът Обект, имплициран от втория вътрешен предикат. Негов изразител е основата.

Аргумент Обект, имплициран от първия вътрешен предикат	Първи вътрешен предикат 'има форма'	Предикатът Подобие ('такава, каквато')	Аргумент Обект, имплициран от втория вътрешен предикат	Втори вътрешен предикат 'има форма'
Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>-ник</i>	<i>копит-</i>	Няма формален изразител

3.1.2.4. Предикатна словообразователна категория Отношения

Предикатът Отношения е релационен предикат от втори ред, който отваря позиции за два предикативни аргумента. В рамките на тази предикатна

словообразователна категория обособяваме три подкатегории: Пространствени отношения, Времеви отношения и Отношения на връзка.

3.1.2.4.1. Предикатна словообразователна подкатегория Пространствени отношения

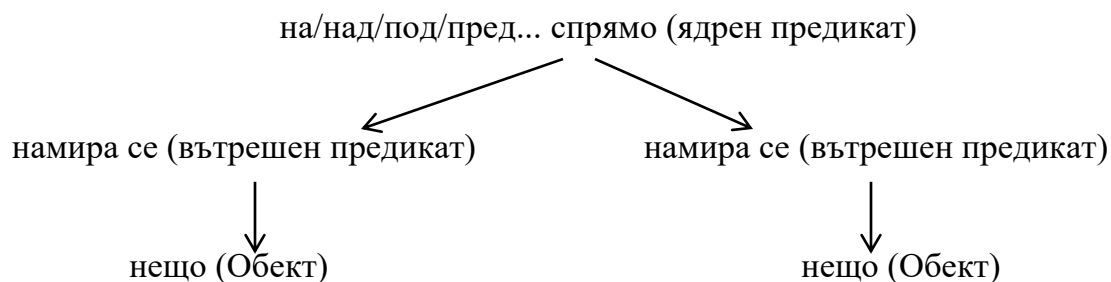
Деривати с неизразен предикат

Семантична структура $P' (Ob_x)$ – $P'' (Ob_{x'})$ ('пространство, в което P' (x' (Обект) е на/над/под/пред... спрямо пространството, в което P'' (x'' (Обект)')

Към предикатната словообразователна подкатегория Пространствени отношения отнасяме съществителни като напр. *напръстник* 'нещо, което се намира на пръста', *подлакътник* 'нещо, което се намира под лакътя (дръжка на стол, кресло и под. за облягане на ръцете; специална плоскост в спортен екип, обикн. костюм на мотоциклетист, която предпазва лакътя от нараняване)', *предплужник* 'нещо, което се намира пред плуга', *прицветник* 'нещо, което се намира при цвета (на растението)'.

Ще онагледим семантичната структура на дериватите в словообразователната подкатегория Пространствени отношения с *под-лакът-ник* 'нещо, което се намира под лакътя'. Предикатът Пространствени отношения, в случая: 'под (спрямо)', имплицира два предикативни аргумента: P' и P'' . Те представляват отделни, подредни, вътрешни предикатно-аргументни структури. Едната е 'нещо (подлакътникът) (Обект) се намира на някакво място', другата е 'лакътят (Обект) се намира на някакво място'. Съдържанието на двата вътрешни предиката е идентично: 'намира се'. Те имплицират аргумент Обект. При едната вътрешна предикатно-аргументна структура аргументът Обект е понятието 'подлакътник', а при другата вътрешна структура аргументът Обект е понятието 'лакът'.

Семантичната структура на дериватите в словообразователната подкатегория Пространствени отношения може да се онагледява така:

Двата вътрешни предиката (съвпадащи по съдържание – 'намира се') не са изразени формално. Аргументът Обект, имплициран от вътрешния предикат 'намира се', конституиращ структурата на предикативния аргумент Р', също няма формален изразител. Аргументът Обект, имплициран от другия вътрешен предикат 'намира се', конституиращ структурата на предикативния аргумент Р'', е изразен от основата.

Аргумент Обект, имплициран от първия вътрешен предикат	Първи вътрешен предикат 'намира се'	Ядреният предикат 'на/под/пред... спрямо'	Аргумент Обект, имплициран от втория вътрешен предикат	Втори вътрешен предикат 'намира се'
Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>на-/ник</i>	<i>пръст-</i>	Няма формален изразител
Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>под-/ник</i>	<i>лакът-</i>	Няма формален изразител
Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>пред-/ник</i>	<i>плуж-</i>	Няма формален изразител

Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>при-/ник</i>	<i>цвет-</i>	Няма формален изразител
-------------------------------	-------------------------------	-----------------	--------------	-------------------------------

3.1.2.4.2. Предикатна словообразователна подкатегория Времеви отношения

Деривати с неизразен предикат

Семантична структура Р' – Р'' ('време, в което това, което се случва, е едновременно с / преди / след... времето, в което е налице някакво състояние')

Такава семантична структура наблюдаваме при *вечерник*₁ (вятър) 'нещо, което се случва едновременно с вечерта' и *утренник* (вятър) 'нещо, което се случва едновременно с утрото'. Понятието, изразявано от тези два деривата, е за това, че духа вятър едновременно с траенето на утрото или вечерта. Ядреният предикат Времеви отношения – в случая: 'едновременно с', отваря позиции за два предикативни аргумента – Р' и Р''. Предикатно-аргументната структура, явяваща се предикативният аргумент Р', е 'духа вятър'. Предикатно-аргументната структура, която е предикативният аргумент Р'', е 'вечер е / утро е'.

Ядреният предикат Времеви отношения е изразен от наставката. Предикатът, конституиращ структурата на предикативния аргумент Р' ('духа вятър') няма свой формален изразител. Предикатът, конституиращ структурата на предикативния аргумент Р'' ('вечер е / утро е'), е изразен от основата (*вечер-*, *утр-*).

Първи вътрешен предикат – 'духа вятър'	Ядреният предикат 'едновременно с'	Втори вътрешен предикат – 'утро е / вечер е'
Няма формален изразител	<i>-ник</i>	<i>вечер-</i>
Няма формален изразител	<i>-енник</i>	<i>утр-</i>

Семантична структура Р' (Об_{х'}) – Р'' (Об_{х''}) ('време, в което х' (Обект) е в някакво състояние, което е едновременно с / преди / след... времето, в което х'' (Обект) е в някакво друго състояние')

Такава семантична структура има едно съществително на *-ик* – *донаборник* 'някой, на когото му предстои да стане наборник'.

Ядреният предикат Времеви отношения имплицира два предикативни аргумента: Р' и Р''. Р' е 'някой (Обект) е в някакво състояние (вътрешен предикат)'. Р'' е 'някой (Обект) е наборник (вътрешен предикат)'. Цялата предикатно-аргументна структура на *донаборник* е 'някой (Обект) е в състоянието (вътрешен предикат), което е преди (ядрен предикат) някой (Обект) да бъде наборник (вътрешен предикат)'.

Ядреният предикат Времеви отношения се изразява от форманта. Предикатът, конституиращ структурата, която представлява предикативния аргумент Р' – 'съм в някакво състояние' – не е изразен на формално равнище. Предикатът, конституиращ структурата на предикативния аргумент Р'' – 'наборник съм', е изразен от основата на съществителното.

Аргумент Обект, имплициран от първия вътрешен предикат	Първи вътрешен предикат	Ядреният предикат Времеви отношения ('преди')	Аргумент Обект, имплициран от втория вътрешен предикат	Втори вътрешен предикат
Няма формален изразител	Няма формален изразител	<i>до-</i>	Няма формален изразител	<i>-наборник</i>

Семантична структура Р' (Об_х' – Лос_у') – Р'' ('време, в което х (Обект) се намира в/на... у (Локация) някъде едновременно с / преди / след... времето, в което е налице някакво състояние')

Такава семантична структура наблюдаваме при *вечерник*_з (прилеп) 'нещо, което се намира някъде едновременно с траенето на вечерта', *дъждовник* (саламандър) 'нещо, което се намира някъде едновременно с времето, когато вали дъжд' и *летовник* 'някой, който се намира някъде едновременно с траенето на лятото / докато е лято / докато трае лятото'.

Семантичната структура е следната: 'нещо/някой (Обект) се намира (вътрешен предикат) някъде (Локация) едновременно с (ядрен предикат Времеви отношения) наличието на някакво състояние (вътрешен предикат)'. Ядреният предикат Времеви отношения отваря позиции за два предикативни аргумента: Р' и Р''. Р' е 'нещо/някой (Обект) се намира (предикат) някъде (Локация)'. Р'' означава състояние, което при трите съществителни с тази семантична структура е 'вали дъжд', 'вечер е', 'лято е'.

Предикатът Времеви отношения се изразява от форманта. Предикатът 'намирам се', конституиращ структурата на предикативния аргумент Р', не е изразен формално. Предикатът, конституиращ структурата, която е предикативният аргумент Р'' – 'вали дъжд', 'вечер е', 'лято е', е изразен от основата.

Аргумент Обект, имплициран от първия вътрешен предикат	Първи вътрешен предикат ('намирам се')	Аргумент Локация, имплициран от първия вътрешен предикат	Ядреният предикат Времеви отношения	Втори вътрешен предикат
Няма формален изразител	Няма формален изразител	Няма формален изразител	-ник	вечер-

Няма формален изразител	Няма формален изразител	Няма формален изразител	-овник	дъжд-
Няма формален изразител	Няма формален изразител	Няма формален изразител	-овник	лет-

Семантична структура Р' (Об_х) – Р'' ('време, в което х (Обект) е в някакво състояние едновременно с / преди / след... времето, в което е налице някакво състояние')

Такава семантична структура според нас имат две съществителни с наставка -ик: *бъдник* (пън, който гори на Бъдни вечер) 'нещо, което е в някакво състояние (гори) на Бъдни вечер' и *вечерник*₂ (растение, чиито цветове вечер се разтварят, а сутрин се затварят) 'нещо, което е в някакво състояние (с разтворени цветове) едновременно с траенето на вечерта'.

Семантичната структура е 'нещо (Обект) е в някакво състояние (вътрешен предикат) едновременно с (ядрен предикат) някакво друго състояние (вътрешен предикат)'. Ядреният предикат Времеви отношения ('едновременно с') отваря позиции за два предикативни аргумента: Р' и Р''. Р' е предикатно-аргументната структура 'нещо (Обект) е в някакво състояние (предикат)'. Р'' означава състоянието, което е едновременно със състоянието от Р', в случая – 'Бъдни вечер', 'вечер'.

Ядреният предикат Времеви отношения се изразява от форманта. Предикатът, конституиращ структурата, която е предикативният аргумент Р' – 'съм в някакво състояние' – няма формален изразител в словообразователната структура на дериватите. Предикатът, конституиращ структурата, която е Р'' – 'Бъдни вечер е / вечер е', е изразен от основата.

Аргумент Обект, имплицитан от първия вътрешен предикат	Първи вътрешен предикат	Ядреният предикат Времеви отношения	Втори вътрешен предикат
Няма формален изразител	Няма формален изразител	-ик	бъдн-
Няма формален изразител	Няма формален изразител	-ник	вечер-

Семантична структура P' (Ag_x – Res_y) – P'' (P''') ('време, в което x (Агенс) предизвиква възникването на y (Резултат) едновременно с / преди / след... времето, в което настъпва някакво състояние')

Такъв тип семантична структура е присъщ на *седмичник* 'нещо, което се появява през период от една седмица', *месечник* 'нещо, което се появява през период от един месец', *годишник* 'нещо, което се появява през период от една година'.

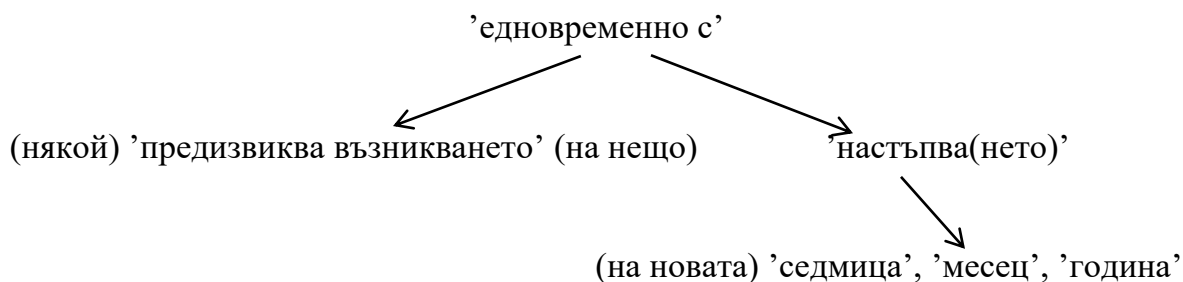
Общият вид на семантичната структура при тези три съществителни е 'време, в което **някой предизвиква възникването** (първи предикат, вътрешен по отношение на ядрения предикат Времеви отношения) на нещо (издава конкретното периодично издание) **едновременно с** (ядрен предикат Времеви отношения) времето, в което **настъпва** (втори предикат, вътрешен по отношение на ядрения предикат Времеви отношения) (нова) **седмица, месец, година** (предикат, вътрешен по отношение на предиката 'настъпва')'.

Предикатът Времеви отношения (в случая – 'едновременно с') отваря позиции за два предикативни аргумента. Единият предикативен аргумент е предикатно-аргументната структура 'някой (Агенс) предизвиква (предикат) възникването на нещо (Резултат)'. Вторият предикативен аргумент представлява предикатно-аргументна структура, конституирана от предиката от втори ред Събитие –

'настъпва'. Предикатът Събитие отваря позиция за предикативен аргумент – в случая това са 'седмица', 'месец', 'година'.

Ядреният предикат Времеви отношения е изразен от наставката. Двата предиката, вътрешни спрямо ядрения предикат Времеви отношения – 'предизвиква възникването' и 'настъпва' – не са изразени формално в словообразователната структура на *седмичник*, *месечник* и *годишник*. Предикатите 'седмица', 'месец', 'година', които са вътрешни спрямо предиката 'настъпва', са изразени от основите на съществителните.

Трябва да се има предвид, че понятията, изразявани от наставката и от основата, са от различни предикатно-аргументни структури, които не са свързани чрез непосредствена импликация. Наставката изразява предиката Времеви отношения. Основите изразяват предикатите 'седмица', 'месец', 'година', които са вътрешни спрямо предиката 'настъпва', който на свой ред е вътрешен спрямо предиката Времеви отношения. Йерархията на предикатите, конституиращи четирите отделни предикатно-аргументни структури, може да се представи по следния начин:

Аргумент Агенс, имплицира н от първия вътрешен предикат	Първи вътрешен предикат	Аргумент Резултат, имплицира н от първия вътрешен предикат	Ядреният предикат Времени отношени я	Втори вътрешен предикат (’започва/настъпва)	Предикативен аргумент, имплициран от втория вътрешен предикат
Няма формален изразител	Няма формален изразител	Няма формален изразител	-ник	Няма формален изразител	седмич-
Няма формален изразител	Няма формален изразител	Няма формален изразител	-ник	Няма формален изразител	месеч-
Няма формален изразител	Няма формален изразител	Няма формален изразител	-ишник	Няма формален изразител	год-

3.1.2.4.3. Предикатна словообразователна подкатегория Отношения на връзка

Ядреният предикат Отношения на връзка имплицира два предикативни аргумента – Р’ и Р’’, като предикатите, които конституират техните предикатно-аргументни структури, са с едно и също съдържание – означават едно и също

понятие. Важно е обаче да подчертаем, че двата предиката са с различна съотнесеност.

Ще илюстрираме тази различна съотнесеност с анализ на производното съществително *сътрудник*. Съдържанието на понятията, които имат връзка помежду си (Р' и Р'') е едно и също – извършване на труд. Двете понятия за извършване на труд обаче се съотнасят с различни вършители.

Деривати с изразени предикати

Семантична структура Р' (Ag_x, –) – Р'' (Ag_{x''}, –) ('връзка, при която х' (Агенс) прави нещо заедно с х'' (Агенс), който / което прави същото нещо')

Тук отнасяме *събеседник* 'някой, който беседва заедно с някой друг, който също беседва с него' и *сътрудник* 'някой, който се труди заедно с някой друг, който се труди'.

Семантичната структура е 'някой (Агенс) прави нещо (вътрешен предикат) заедно с (ядрен предикат) някой друг (Агенс), който прави същото нещо (вътрешен предикат)'.

При *събеседник* и *сътрудник* всички предикати са изразени. Ядреният предикат Отношения на връзка е изразен от форманта (конфикса *съ-/ник*). Вътрешните предикати, чието понятийно съдържание съвпада, са изразени от основата.

Аргумент Агенс, имплициран от първия вътрешен предикат	Първи вътрешен предикат	Ядреният предикат Отношения на връзка	Аргумент Агенс, имплициран от втория вътрешен предикат	Втори вътрешен предикат
Няма формален изразител	-бесед-	съ-/ник	Няма формален изразител	-бесед-

Няма формален изразител	<i>-труд-</i>	<i>съ-/ник</i>	Няма формален изразител	<i>-труд-</i>
-------------------------------	---------------	----------------	-------------------------------	---------------

Семантична структура Р' (Ехр_{х'} –) – Р'' (Ехр_{х''} –) ('връзка, при която х' (Експериенцер) изповядва нещо / има определена наклонност (нагласа) заедно с х'' (Експериенцер), който изповядва същото нещо / има същата наклонност (нагласа)')

Тук отнасяме *съидейник* 'някой, който има идея / идеи заедно с някой друг, който има същата идея / същите идеи', *съмишленик* 'някой, който мисли по някакъв начин заедно с някой друг, който мисли по същия начин'.

Предикатно-аргументната структура на тези съществителни е 'някой (Експериенцер) изповядва нещо / има някаква нагласа (вътрешен предикат) заедно с (ядрен предикат) някой друг (Експериенцер), който изповядва същото нещо / има същата нагласа (вътрешен предикат)'.

И тук всички предикати са изразени във формалната структура на дериватите. Ядреният предикат Отношения на връзка е изразен от форманта (конфикса *съ-/ник*). Изразител на двата вътрешни предиката, които съвпадат по съдържание (изразяват състоянието, отнасящо се до мисловната, умствена сфера, в която е някой и което съвпада със състоянието на някой друг), е основата на деривата.

Аргумент Експериенцер, имплициран от първия вътрешен предикат	Първи вътрешен предикат	Ядреният предикат Отношения на връзка	Аргумент Експериенцер, имплициран от втория вътрешен предикат	Втори вътрешен предикат
Няма формален изразител	<i>-идей-</i>	<i>съ-/ник</i>	Няма формален изразител	<i>-идей-</i>

Няма формален изразител	-мишил-	съ-/–ник	Няма формален изразител	-мишил-
-------------------------	---------	----------	-------------------------	---------

Семантична структура Р' (Об_{х'}) – Р'' (Об_{х''}) ('връзка, при която х' (Обект) е в някакво състояние заедно с х'' (Обект), който / което е в същото състояние')

Такава структура според нас имат съществителни като напр. *родственик* 'някой, който има родство заедно с някой друг, който има същото родство', *спътник* 'някой, който е пътник заедно с някой друг, който е пътник', *съименник* 'някой, който има някакво име заедно с някой друг, който има същото име', *съученик* 'някой, който е ученик заедно с някой друг, който е ученик'.

Семантичната структура на тези съществителни е 'някой (Обект) е в някакво състояние (вътрешен предикат) заедно с (ядрен предикат) някой друг (Обект), който е в същото състояние (вътрешен предикат)'.

Ядреният предикат Отношения на връзка при дериватите в тази група е изразен от форманта. Двата вътрешни предиката имат едно и също съдържание – те означават състоянието, в което се намира някой и което е същото като състоянието, в което се намира някой друг, например 'има (определено) име', 'ученик е'. Формален изразител на вътрешните предикати е основата.

Важно е да се има предвид, че наставката *-ик* при тези деривати по правило не е словообразователно средство. Т.е. тя не е изразител на предиката Отношения на връзка в словообразователната структура на разглежданите деривати. Тя е елемент от основата, от произвеждащата дума.

Например съществителното *съученик* е образувано от *ученик* чрез представката *съ-*.

Само при деривати като *съим-енник* и *родств-еник* наставката е словообразователно средство.

Аргумент Обект, имплициран от първия вътрешен предикат	Първи вътрешен предикат	Ядреният предикат Отношения на връзка	Аргумент Обект, имплициран от втория вътрешен предикат	Втори вътрешен предикат
Няма формален изразител	<i>родств-</i>	<i>-еник</i>	Няма формален изразител	<i>родств-</i>
Няма формален изразител	<i>-пътник</i>	<i>с-</i>	Няма формален изразител	<i>-пътник</i>
Няма формален изразител	<i>-им-</i>	<i>съ-/енник</i>	Няма формален изразител	<i>-им-</i>
Няма формален изразител	<i>-ученик</i>	<i>съ-</i>	Няма формален изразител	<i>-ученик</i>

Деривати с неизразен предикат

Семантична структура P' ($Ob_{x'} - Loc_{y'}$) – P'' ($Ob_{x''} - Loc_{y''}$) ('връзка, при която x' (Обект) се намира в/на... y' (Локация) заедно с x'' (Обект), който / което също се намира в/на... y' (Локация)')

Тук отнасяме *съкилийник* 'някой, който се намира в килия заедно с някой друг, който е в същата килия', *сътрапезник* 'някой, който се намира на трапезата заедно с някой друг, който се намира на трапезата'.

Семантичната структура е 'някой (Обект) се намира (вътрешен предикат) някъде (Локация) заедно с (ядрен предикат) някой друг (Обект), който се намира (вътрешен предикат) на същото място (Локация)'. Налице са три предиката и

съответно три предикатно-аргументни структури, свързани чрез импликация. Структурата, конституирана от ядрения предикат Отношения на връзка, е надредна. Предикатът Отношения на връзка имплицира два предикативни аргумента: Р' и Р''. Това са две подредни предикатно-аргументни структури. Понятийното съдържание на Р' и Р'' съвпада: 'някой (Обект) се намира (предикат) някъде (Локация)'. Двата аргумента Обект от двете предикатно-аргументни структури обаче имат различна съотнесеност: съкилийникът е различно лице от този, на когото се явява съкилийник; същото се отнася и за сътрапезника.

Ядреният предикат Отношения на връзка е изразен от конфикса *съ/-ник*. Вътрешните предикати не са изразени формално в словообразователната структура на дериватите. Имплицираният от тях аргумент Обект също няма формален изразител. Другият имплициран от тях аргумент – Локация (килията, трапезата), е изразен от основата.

Трябва да обърнем внимание, че понятията, изразени от основата и форманта, са от различни предикатно-аргументни структури.

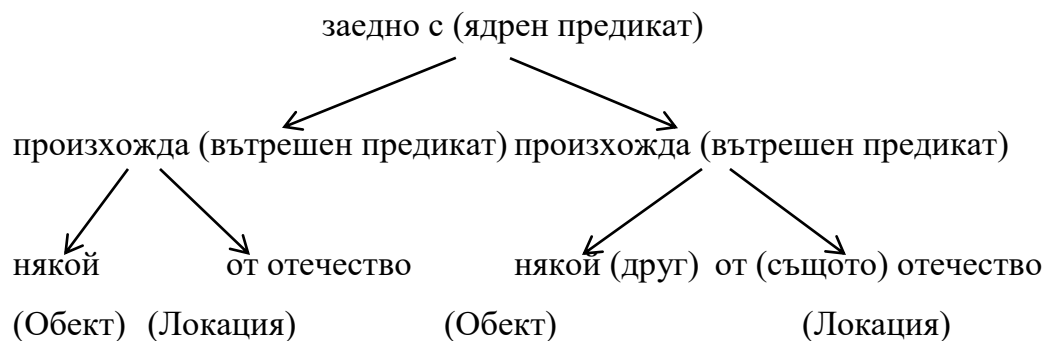
Аргумент Обект, имплицира н от първия вътрешен предикат	Първи вътреше н предика т	Аргумент Локация, имплицира н от първия вътрешен предикат	Ядреният предикат Отношен ия на връзка	Аргумент Обект, имплицира н от втория вътрешен предикат	Втори вътреше н предика т	Аргумент Локация, имплицира н от втория вътрешен предикат
Няма формален изразител	Няма формале н изразите л	-килий-	<i>съ/-ник</i>	Няма формален изразител	Няма формале н изразите л	-килий-

Няма формален изразител	Няма формале н изразите л	-трапез-	съ-/ник	Няма формален изразител	Няма формале н изразите л	-трапез-
-------------------------------	---------------------------------------	----------	---------	-------------------------------	---------------------------------------	----------

Семантична структура P' ($Ob_{x'} - Loc_{y'}$) – P'' ($Ob_{x''} - Loc_{y''}$) ('връзка, при която x' (Обект) произхожда y' (Локация) заедно с x'' (Обект), който / което също произхожда от y' (Локация)')

Такава структура според нас има *съотечественик* 'някой, който принадлежи към (произхожда от) отечество заедно с някой друг, който е от същото отечество'.

Семантичната структура на *съотечественик* може да се представи така:

Както се вижда, предикатите са три. Съответно предикатно-аргументните структури са три. Предикатът Отношения на връзка ('заедно с') конституира надредната структура. Той имплицира два предикативни аргумента – две вътрешни, подредни предикатно-аргументни структури. Съдържанието на вътрешните предикати, конституиращи тези структури, съвпада – 'произхожда'. Вътрешните предикати имплицират два предметни аргумента: Обект и Локация.

При *съотечественик* изразител на ядрения предикат Отношения на връзка е формантът (конфиксът *съ-/ник*). Вътрешните предикати нямат свои формални изразители в структурата на деривата. Аргументът Обект също не е изразен формално. Аргументът Локация (отечество) е изразен от основата.

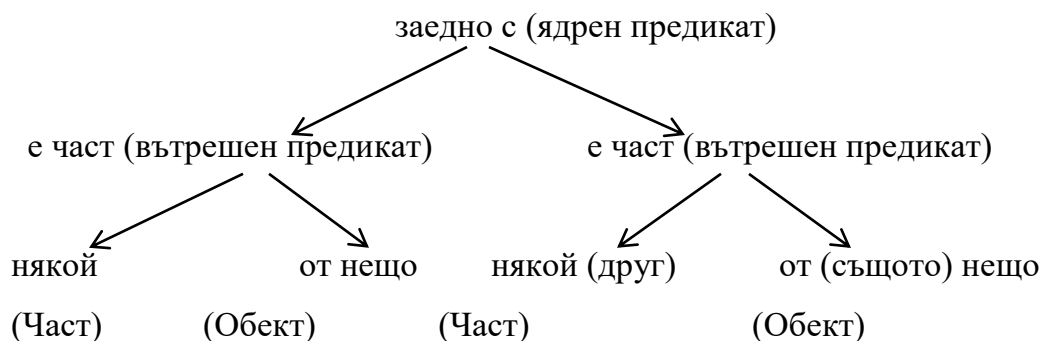
И тук като при предходната разгледана структура понятията, чиито изразители са основата и формантът, спадат към различни предикатно-аргументни структури.

Аргумент Обект, имплицира н от първия вътрешен предикат	Първи вътреше н предика т	Аргумент Локация, имплицира н от първия вътрешен предикат	Ядреният предикат Отношен ия на връзка	Аргумент Обект, имплицира н от втория вътрешен предикат	Втори вътреше н предика т	Аргумент Локация, имплицира н от втория вътрешен предикат
Няма формален изразител	Няма формале н изразите л	- <i>отечеств-</i>	<i>съ-/е-ник</i>	Няма формален изразител	Няма формале н изразите л	- <i>отечеств-</i>

Семантична структура $P' (Ob_x - Pars_y) - P'' (Ob_x - Pars_{y'})$ ('връзка, при която y' (Част) е част от x' (Обект) заедно с y'' (Част), който / което също е част от x' (Обект)')

Такава семантична структура наблюдаваме напр. при *сродник* 'някой, който е част от род заедно с някой друг, който е част от същия род', *сънародник* 'някой, който е част от народ заедно с някой друг, който е част от същия народ'.

Семантичната им структура може да се представи така:

Предикатите са три и съответно предикатно-аргументните структури също са три. Ядреният предикат Отношения на връзка конституира надредната структура. Той имплицира два предикативни аргумента, явяващи се две подредни, вътрешни предикатно-аргументни структури. Вътрешните предикати, конституиращи тези две структури, съвпадат по съдържание: 'е част'. Вътрешните предикати имплицират два предметни аргумента: Обект и Част.

Изразител на ядрения предикат Отношения на връзка е конфиксът. Вътрешните предикати нямат свои изразители във формалната структура на дериватите. Аргументът Част също не е изразен формално. Аргументът Обект е изразен от основата.

И тук като при двете описани по-горе семантични структури понятията, изразени от основата и форманта, са част от различни предикатно-аргументни структури.

Аргумент Обект, имплицира н от първия вътрешен предикат	Първи вътреше н предика т	Аргумент Част, имплицира н от първия вътрешен предикат	Ядреният предикат Отношен ия на връзка	Аргумент Обект, имплицира н от втория вътрешен предикат	Втори вътреше н предика т	Аргумент Част, имплицира н от втория вътрешен предикат
-род-	Няма формале н изразите л	Няма формален изразител	с-/ник	-род-	Няма формале н изразите л	Няма формален изразител

-народ-	Няма формале н изразите л	Няма формален изразител	съ-/ник	-народ-	Няма формале н изразите л	Няма формален изразител
---------	---------------------------------------	-------------------------------	---------	---------	---------------------------------------	-------------------------------

3.1.2.5. Предикатна словообразователна категория Интензивност

Деривати с неизразен предикат

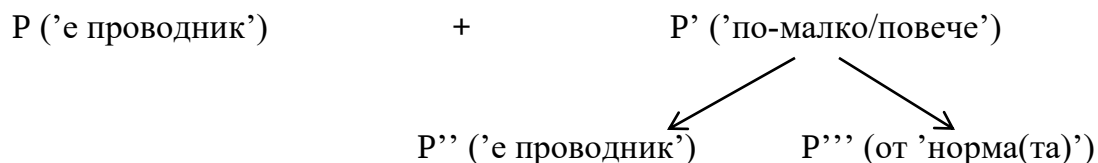
Семантична структура $P + P'$ (P'' , P''') (P , което е под (по-малко от) / над (повече от) нормата')

В предикатната словообразователна категория Интензивност попадат дериватите, в които предикатът Интензивност е изразен от форманта. Причисляваме към тази словообразователна категория само *полупроводник* 'това, което е проводник по-малко от нормата' и *свръхпроводник* 'това, което е проводник в най-висока степен'¹¹.

Много важна особеност на предиката Интензивност в разглеждания случай е, че той е добавен предикат в семантичната структура на дериватите. Това означава, че той нито конституира семантичната им структура, нито е имплицирен от друг предикат в нея. Това е и съществена разлика в сравнение с останалите предикати (Място, Негация, Подобие, Отношения) в словообразователната структура на дериватите на *-ик*.

Семантичната структура на дериватите в словообразователната категория Интензивност има вида P , което е под (по-малко от) / над (повече от) нормата'. Тази семантична структура се състои от общо четири предикатно-аргументни структури. Налице са съответно четири предиката: ядрен, добавен и два вътрешни предиката, имплицирани от добавения. Семантичната структура може да се онагледява така:

¹¹ Срв. Малджиева 2009: 127; Малджиева и др. 2020: 317, 318.

Ядреният предикат, изграждащ надредната предикатно-аргументна структура P , е 'е проводник'. Добавеният предикат, изграждащ подредната, добавена чрез атрибуция предикатно-аргументна структура P' , е предикатът Интензивност. Той се явява понятие за по-малко или повече, за по-малка или по-голяма степен. В основата на това понятие лежи сравнение. Затова предикатът Интензивност имплицира два предикативни аргумента P'' и P''' : двете понятия, които се сравняват. Едното понятие е това, което се сравнява с нормата, а другото – нормата. Те са съответно две подредни, вътрешни спрямо добавения предикат Интензивност предикатно-аргументни структури.

Семантичната структура на *полупроводник* и *свръхпроводник* е 'това е проводник, който е такъв по-малко / повече от нормата'. Предикатът, конституиращ надредната предикатно-аргументна структура, е 'е проводник'. Предикатът, конституиращ подредната, добавена чрез атрибуция предикатно-аргументна структура, е предикатът Интензивност: 'по-малко/повече'. Той имплицира два предикативни аргумента – две вътрешни предикатно-аргументни структури, които се сравняват. Едната е конституирана от предикат, който съвпада с предиката на надредната, недобавена предикатно-аргументна структура: 'е проводник'. Другата вътрешна предикатно-аргументна структура е конституирана от предикат, означаващ понятието за норма. Тоест в случая се сравняват понятието за проводник и понятието за норма по отношение на това какво се явява проводник.

При *полупроводник* и *свръхпроводник* предикатът, конституиращ надредната, недобавена предикатно-аргументна структура, е изразен от основата – 'е проводник'. Предикатът Интензивност, конституиращ подредната, добавена предикатно-аргументна структура, е изразен от представките *полу-* и *свръх-*. Единият имплициран от него вътрешен предикат съвпада с предиката от

надредната, недобавена структура – 'е проводник'. Съответно изразител на този вътрешен предикат отново е основата. Другият вътрешен предикат, явяващ се понятието за норма, не е изразен във формалната словообразователна структура на двете съществителни.

Предикат, конституиращ надредната, недобавена структура	Предикатът Интензивност, конституиращ подредната, добавена структура	Единият предикат, вътрешен спрямо предиката Интензивност (понятието, което се сравнява с нормата)	Другият предикат, вътрешен спрямо предиката Интензивност (понятието за норма)
<i>-проводник</i>	<i>полу-</i>	<i>проводник-</i>	Няма формален изразител
<i>-проводник</i>	<i>свърх-</i>	<i>проводник-</i>	Няма формален изразител

3.2. Деривация от думи и словосъчетания с преносно значение, асоциативни деривати, деривати с формант само със синтактична функция и тавтологични деривати

Няколко от анализиранияте производни съществителни имена с наставка *-ик* са образувани от думи или словосъчетания с преносно значение. Важно е да се има предвид, че преносът на значението при тези няколко съществителни не е част от словообразователна, а от лексикална деривация, и то при произвеждащата дума. Чрез пренос на значението възниква ново значение на произвеждащата лексема, като при това формата ѝ остава същата. Например *черноработник* е образувано от *черна работа*, но словообразователната деривация *черн-а работ-а* – *черн-о-работ-ник* не е придружена от пренос на значението. Преносът на значението придружава лексикалната деривация при думата *черен (черна работа)* – възниква ново

значение: 'който е лишен от радост, тъжен, нерадостен', а формално лексемата остава същата.¹²

Съществителни на *-ик*, образувани от думи и словосъчетания с преносно значение, са *въртокъщник* – от *върти къщата*; *душевадник* – от *вади душата*; *основоположник* – от *полага основи*; *черноработник* – от *черна работа*; *буревестник*₂ (човек) – от *вести буря*. Има и съществителни с наставка *-ик*, които не са непосредствено производни от думи или словосъчетания с преносно значение, а са образувани от думи, които са производни от словосъчетания с преносно значение: *чернокнижник*, образувано от *чернокнижие*, което е от словосъчетанието *черни книги*; *зоезичник* – от *зоезичие*, което е от *зъл език*; *сладкодумник* – от *сладкодумен*, което е от *сладки думи*; *двуличник* – от *двуличен*, което е от *две лица*; *сладострастник* – от *сладострастен*, което е от *сладки страсти*; *низкопоклонник* – от *низкопоклонен*, което е от *низък / нисък поклон*.

При съществителните с наставка *-ик* наблюдаваме и няколко асоциативни деривата. Асоциативни деривати са тези производни думи, при които произвеждащата дума не присъства в дефиницията на лексикалното им значение. Такива са *дъждовник* – саламандър, влечуго, подобно на гущер, което обича влажни места и може да бъде видяно при дъжд – произвеждащата дума *дъжд* може да не присъства в лексикалната дефиниция, затова е асоциативен дериват; *вечерник*₃ (прилеп) 'нещо, което се намира някъде едновременно с траенето на вечерта', *вечерник*₂ – растение, чиито цветове вечер се разтварят, а сутрин се затварят – *вечер* може да не присъства в лексикалните им дефиниции; *буревестник*₁ – птица, която се появява обикновено преди буря – *буря* не е задължително да присъства в лексикалната дефиниция; *дванайсетопръстник* / *дванадесетопръстник* – началната част на тънките черва при изхода на стомаха, където продължава храносмилателният процес под действието на сока на подстомашната жлеза и жлъчката, като названието ѝ идва от това, че дължината ѝ е

¹² Срв. и Малджиева 2009: 70 – 71.

около 12 пръста, но словосъчетанието *дванайсет / дванадесет пръста* не е задължително да присъства в лексикалната дефиниция.

Само синтактична, не и семантична функция има наставката *-ик* при съществителните *тупаник*, което е образувано от глагола *тупа₂* ('бие'), *плесник*, образувано от *плесне*, и *ритник* – от *ритне*. Наставката *-ик* при тях не променя значението на производната дума в сравнение с произвеждащата – и двете думи означават действие. Наставката променя само синтактичната характеристика на производната дума в сравнение с произвеждащата, по-точно – двете думи принадлежат към различни части на речта.

Сред съществителните с наставка *-ик* има няколко, при които наставката няма нито семантична, нито синтактична функция, тоест явяват се тавтологични деривати – значението им повтаря значението на произвеждащата дума. Това са съществителните *дръвник₃* (груб, недоद्याлан човек), което има същото значение като *дърво* в значение 'груб, недоद्याлан човек'; *слепоочник* – същото значение като *слепоочие*; *мостик* – същото значение като *мост*, но само в съчетание с *капитански* – *капитански мост/мостик*, но само *мостик* не е равнозначно на *мост*, защото *мост* е с по-широко значение; *бивник* – същото значение като *бивен* (*зъб*).

3.3. Класове названия при съществителните имена с наставка *-ик*

Класовете названия в дисертацията са обособени въз основа най-вече на 9-ия том на БПСГ (Малджиева 2009), в който класовете названия са изведени най-вече според полската академична граматика (Полска граматика 1999). По-долу са представени класовете названия, които наблюдаваме при съществителните с наставка *-ик*.

3.3.1. Названия на лица

3.3.1.1. Най-общо вършители на действие

Тук попадат съществителни като например *закрилник, участник, поборник, пътник, основоположник, измамник, сладкодумник*. Всички съществителни от този подклас названия са от аргументната словообразователна категория Агенс.

3.3.1.2. Участници в събития

Тук отнасяме неголям брой съществителни като напр. *излетник, въстаник, размирник, нашественик, войник*. Всички те принадлежат към словообразователната категория Агенс.

3.3.1.3. Вършители на действие, което се явява постоянно занятие, професия

Към този подклас названия причисляваме немалка част от съществителните на *-ик*, като всички те са от словообразователната категория Агенс. Това са напр. *илифювчик, историк, оръжейник, книжовник, стотник, военачалник*.

3.3.1.4. Носители на признак, произтичащ от склонност към извършване на действие

В този подклас попадат съществителни като напр. *спестовник, грешник, праведник, къщовник, побойник, своеволник*. Всички тях отнасяме към словообразователната категория Агенс.

3.3.1.5. Носители на определена склонност, нагласа, психологическа характеристика

Такива названия са напр. *наивник, умник, лакомник, безделник, чистник, себепоклонник, верноподаник*. Съществителните от този подклас принадлежат към аргументната словообразователна категория Експериенцер, като само две са от предикатната словообразователна категория Негация – *безделник* и *хубостник*.

3.3.1.6. Носители на сетивни възприятия, на процеси в емоционалната и умствената сфера

Към този подклас отнасяме напр. *ученик, възпитаник, мъченик, съчувственик, неблагодарник, недоволник, зломисленик*. Съществителните в този подклас са от словообразователната категория Експериенцер.

3.3.1.7. Носители на определени възгледи, позиции

В този подклас попадат напр. *безбожник, противник, следовник, единомишленик, отцепник*. Повечето от съществителните в този подклас са от словообразователната категория Експериенцер. Малка част принадлежат към словообразователните категории Агенс (напр. *покръстенник, вероотстъпник*) и Негация (*неверник, безверник*).

3.3.1.8. Носители на други признаци

Тук отнасяме съществителни като напр. *бездомник, незнайник, ранобудник, първокласник, наследник*. Повечето от съществителните в този подклас са от словообразователната категория Обект. Малка част са от словообразователните категории Пациенс (*заточеник*), Диспонент (*собственик*), Бенефициент (напр. *наследник, правоприемник*), Негация (*бездомник, бездетник*), Времени отношения (*донаборник, летовник*).

3.3.1.9. Назовани според това, от което боледуват

Към този подклас принадлежат названия, спадащи към словообразователната категория Обект, като напр. *прокаженик, астматик, паралиitik, неврастеник*.

3.3.1.10. Назовани според местонахождението си

Малка част от съществителните на *-ик* попадат тук: *каторженик, пустинник, стълпник, лагерник*, които са от словообразователната категория Обект, също *безотечественик₁* (който е извън отечеството си) от словообразователната категория Пространствени отношения.

3.3.1.11. Назовани според принадлежност към група

Към този подклас названия отнасяме няколко съществителни от словообразователната категория Част като напр. *полузащитник, съдружник, филхармоник, клирик*.

3.3.1.12. Назовани според начина, по който извършват действие

Тук отнасяме *безсребърник, еклектик, надомник, задочник, отличник*, които спадат към словообразователната категория Агенс.

3.3.1.13. Назовани според мястото, където извършват действие

В този подклас названия попадат *забойчик, бюфетчик, артелчик, полярник*, спадащи към словообразователната категория Агенс.

3.3.1.14. Назовани според общ признак с някой друг

Тук отнасяме множество съществителни с наставка -ик, които са от предикатната словообразователна категория Отношения на връзка. Напр. *съотечественик, родственик, събеседник*.

3.3.1.15. Лица, върху които пада действието, които търпят промени в резултат на дейността на някой друг

Към този подклас названия отнасяме съществителни на -ик, които принадлежат към словообразователната категория Пациенс, като напр. *затворник, избраник, пратеник, храненик*.

3.3.1.16. Тавтологични деривати, повтарят названието, според което са назовани

В класа названия на лица отнасяме производното съществително *дръвник*₃ (лице), което има същото значение като произвеждащата дума (*дърво* в значение 'груб, недодялан човек'), тоест явява се тавтологичен дериват.

3.3.2. Названия на животни

3.3.2.1. Най-общо вършители на действие

Тук отнасяме три съществителни от словообразователната категория Агенс: *разплодник*₁ (животно, което се използва за разплод), *бозайник, хищник*₁ (животно).

3.3.2.2. Носители на други признаци

Към този подклас названия причисляваме *хоботник, буревестник*₁ (птица) и *дълголетник*₃ (животно) от словообразователната категория Обект и *дъждовник* от словообразователната категория Времеви отношения.

3.3.2.3. Назовани според физическа характеристика

Тук отнасяме само *мъник*₂ (куче от дребна порода) от словообразователната категория Обект.

3.3.3. Названия на растения

3.3.3.1. Назовани според физическа характеристика

Такива названия са *трилистник* и *петolistник*, които спадат към словообразователната категория Обект, както и *копитник* от предикатната словообразователна категория Подобие.

3.3.3.2. Назовани според времеви период

Такова название на растение е само *вечерник*₂ от словообразователната категория Времеви отношения.

3.3.3.3. Носители на други признаци

Тук причисляваме две съществителни на *-ик*, които могат да се отнасят до растения: *дълголетник*₂ и *столетник*₂. Те са от словообразователната категория Обект.

3.3.4. Названия на предмети

3.3.4.1. Най-общо вършители на действие

Към този подклас названия отнасяме съществителни от словообразователната категория Агенс като напр. *радиоприемник*, *хладилник*, *будилник*.

3.3.4.2. Носители на други признаци

Към този подклас причисляваме немалко съществителни на *-ик*, като всички те са от словообразователната категория Обект. Напр. *сенник*, *проводник*, *лешник*, *осмогласник*, *поменик*, *справочник*.

3.3.4.3. Назовани според времеви период

Тук отнасяме няколко съществителни като напр. *всекидневник* от словообразователната категория Обект и като напр. *седмичник*, *бъдник* от словообразователната категория Времеви отношения.

3.3.4.4. Назовани според местонахождението си

Към този подклас названия на предмети отнасяме напр. *крайник*, *крайшник*, *челник*, които са от аргументната словообразователна категория Обект, и съществителни като напр. *прилистник*, *оглавник*, *нашийник* от предикатната словообразователна категория Пространствени отношения.

3.3.4.5. Назовани според предназначението си, според това за какво се използват

Към този подклас причисляваме едно съществително от словообразователната категория Обект – *паметник*, няколко съществителни от словообразователната категория Агенс, напр. *калник*, *комарник*, едно съществително от словообразователната категория Материя – *варовик*, и съществителни от словообразователната категория Инструмент като напр. *чайник*, *мерник*, *ъгълник*.

3.3.4.6. Назовани според това, от което са направени / от което са съставени

В този подклас отнасяме две съществителни на -ик от словообразователната категория Обект – *чорапогащник* и *ледник*, и 4 съществителни от словообразователната категория Резултат като напр. *плочник*, *сребърник*.

3.3.4.7. Тавтологични деривати, повтарят названието, според което са назовани

Някои съществителни на -ик, назоваващи предмети, повтарят значението на произвеждащата си дума, тоест представляват тавтологични деривати: *бивник* (*бивен* (*зъб*)), *слепоочник* (*слепоочие*), *мостик* (само в съчетанието *капитански мостик* е равнозначно на *капитански мост*, иначе *мост* има по-широко значение от *мостик*).

3.3.5. Названия на организации

3.3.5.1. Най-общо вършители на действие

Към този подклас названия причисляваме само едно съществително с наставка -ик: *доставчик*₂ (фирма), което спада към словообразователната категория Агенс.

3.3.6. Названия на геометрични фигури

3.3.6.1. Носители на признаци

С наставката -ик се образуват сравнително немалък брой съществителни, назоваващи геометрични фигури като носители на признаци, които съответно принадлежат към словообразователната категория Обект. Срв. напр. *триъгълник*, *шестостранник*, *осмостенник*, *успоредник*.

3.3.7. Названия на храни, ястия

3.3.7.1. Назовани според това, от което са направени, което съдържат

Към този подклас названия принадлежат няколко съществителни с наставка -*ик* от словообразователната категория Резултат като напр. *тиквеник, царевичник, квасник*.

3.3.8. Названия на явления

3.3.8.1. Назовани според времеви период

Към този подклас названия отнасяме *вечерник*₁ и *утренник* (ветрове, които духат съответно вечер и сутрин) от словообразователната категория Времеви отношения.

3.3.9. Названия на действия

Само три съществителни с наставка -*ик* означават действия, като при тях наставката -*ик* няма семантична функция, има само синтактична функция: *тупаник, плесник, ритник*, които имат същото значение като произвеждащите глаголи *тупа*₂ ('бие'), *плесне, ритне*, наставката единствено променя частта на речта.

3.3.10. Названия на времеви периоди

3.3.10.1. Носители на признаци

Такива названия са *горещник* и *вторник* от словообразователната категория Обект.

3.3.11. Названия на места

3.3.11.1. Назовани според предназначението си, според дейността, за която са предназначени

Като принадлежащи към този подклас названия определяме *тайник* от аргументната словообразователна категория Обект и съществителни като напр. *умивалник, развъдник* от предикатната словообразователна категория Място.

3.3.11.2. Назовани най-общо според действие, което се извършва в тях, събитие, което се случва в тях, състояние, което е присъщо на тях

Към този подклас според нас принадлежат съществителни като напр. *преливник, ветрилник*, спадащи към словообразователната категория Място.

3.3.11.3. Назовани най-общо според нещо, което се намира в тях

Тук отнасяме неголям брой съществителни от словообразователната категория Място като напр. *плодник, пясъчник, змиярник*.

3.3.11.4. Назовани според предмет, който се съхранява или слага в тях

Към този подклас названия причисляваме съществителни като напр. *свещник, стрелник, лъжичник, плевник, зимник* от словообразователната категория Място.

3.3.11.5. Назовани според растение, което расте или се отглежда в тях

Тук според нас попадат само две съществителни на *-ик* от словообразователната категория Място: *разсадник* и *цветарник*.

3.3.11.6. Назовани според животно, което се намира или отглежда в тях

Такива са съществителни с наставка *-ик* от словообразователната категория Място като напр. *зверилник, гълъбарник, краварник*.

3.3.11.7. Назовани според предмет, който се произвежда / добива в тях

Такива названия се явяват *рудник, монетник* и *дръвник*₁ (място, където се секат дърва) от словообразователната категория Място.

3.4. Формални особености на съществителните, образувани с наставка *-ик*

3.4.1. Произвеждащи думи

Съществителни с наставка *-ик* в българския език се образуват основно от други съществителни (напр. *помощ – помощник*), прилагателни (напр. *наивен – наивник*) и глаголи (напр. *свети – светилник*). Само три съществителни на *-ик* са образувани от числителни: *десет – десетник, сто – стотник, хиляда – хилядник*; само едно съществително на *-ик* е образувано от предлог: *против – противник*.

При някои съществителни на *-ик* се наблюдава множествена производност (мотивираност). Например *закрилник* може да се разглежда като производно от *закрила* и от *закриля*; *досадник* – от *досаден* и от *досади*.

Сложните съществителни, съдържащи наставката *-ик*, се делят на три големи групи: образувани с *-ик* от сложна дума (напр. *триног – триножник*); образувани с *-ик* от две думи (напр. *осем, глас – осмогласник*); производни от две думи, едната от

които е съществително, образувано с *-ик* (напр. *град*, *началник* – *градоначалник*). В последния случай *-ик* не служи като словообразователно средство.

3.4.2. Формални изразители на деривацията при съществителните на *-ик*

Един от формалните изразители на деривацията е афиксът.

При съществителните на *-ик* се наблюдават следните варианти на наставката: *-ик* (*клир* – *клир-ик*); *-ник* (*кал* – *кал-ник*); *-еник* (*нашеств-и-е* – *нашеств-еник*); *-енник* (*утр-о* – *утр-енник*); *-ебник* (само *уч-и* – *уч-ебник* и *леч-ува* – *леч-ебник*); *-овик* (*вар* – *вар-овик*); *-овник* (*дъжд* – *дъжд-овник*); *-арник* (*крав-а* – *крав-арник*); *-лник* (*умива* – *умива-лник*); *-илник* (*вятър* – *ветр-илник*); *-ишник* (само *год-ин-а* – *год-ишник* и *втор-а год-ин-а* – *втор-о-год-ишник*); *-атик* (*астм-а* – *астм-атик*); *-чик* (*достав-и* – *достав-чик*); *-овчик* (само *нормир-а* – *нормир-овчик* и *регулир-а* – *регулир-овчик*).

Към произвеждащо съществително, образувано с наставка *-ик*, се добавят следните представки: *до-*: само *наборник* – *до-наборник*; *с(ъ)-*: *пътник* – *с-пътник*, *ученик* – *съ-ученик*.

Конфиксът (афикс, който се състои от представка и наставка), включващ наставката *-ик*, може да включва следните представки: *без-* (*сребр-о* – *без-сребър-ник*); *на-* (*ши-я [иий-а]* – *на-иий-ник*); *не-* (само *вяр-ва* – *не-вер-ник* и *прокопса* – *не-прокопса-ник*); *о-* (само *глав-а* – *о-глав-ник*); *по-* (само *бор-и се* – *по-бор-ник*); *под-* (*лакът* – *под-лакът-ник*); *пред-* (само *плуг* – *пред-плуж-ник*); *при-* (само *цвет* – *при-цвет-ник*); *с(ъ)-* (*труд-и се* – *съ-труд-ник*).

При сложните съществителни, включващи наставката *-ик*, разграничаваме четири групи според формалната им структура. В една група попадат дериватите, образувани само чрез композиция (*себе*, *поклонник* – *себепоклонник*). В друга група са съществителните на *-ик*, образувани чрез композиция и добавяне на наставката *-ик* (*седем хиляд-и* – *седемхиляд-ник*). В трета група са образуваните чрез композиция и интерфикс (*вяр-а*, *отстъпник* – *вер-о-отстъпник*). В четвърта група обособяваме образуваните чрез композиция, интерфикс и наставката *-ик* (*върт-и*, *къщ-а* – *върт-о-къщ-ник*).

Когато произвеждащата дума има окончание, то се отстранява. Срв. напр. *патиц-а* – *патич-арник*; *първ-и*, *клас* – *първ-о-клас-ник*.

При дериватите на *-ик* нарастване на основата има напр. при *лиг-а* – *лиг-ав-ник* – основата се разширява с *-ав-*, *оръж-ие* – *оръж-ей-ник* – основата се разширява с *-ей-*, *скъп-и се* – *скъп-ер-ник* – основата се разширява с *-ер-*. Вмъкване на гласна в самата основа има напр. при *сребр-о* – *без-среб-ъ-р-ник* – в основата се вмъква *-ъ-*, *справк-а* – *справ-о-ч-ник* – в основата се вмъква *-о-*.

Съкращаването на основата при съществителните на *-ик* се изразява напр. в изпадане на *-ъ-* (*вятър* – *ветр-илник*), отстраняване на *-е-* от наставката *-ен* (вж. Радева 2007: 125) (*сладкодурмен* – *сладкодурмн-ик*), отстраняване на наставката *-к-* и окончанието *-а* (*опаш-к-а* – *под-опаш-ник*), отстраняване на наставката *-и-* и окончанието *-е* (*нашеств-и-е* – *нашеств-еник*), отстраняване на наставката (тематичната гласна) *-а* (*плав-а* – *плав-ник*), отстраняване на наставката *-ства* (*стран-ства* – *стран-ник*).

Качествени морфонологични редувания при производните съществителни на *-ик* са напр. преминаване на *я* в *е*: *сянка* – *сенник*; редуване на *к* и *ч*: *око* – *наочник*; редуване на *ц* и *ч*: *лъжица* – *лъжичник*; редуване на [н'] и [н]: *пустиня* – *пустинник*; редуване на *-ър-* и *-ръ-*: *поддържа* – *поддръжник*.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На производните съществителни имена с наставка *-ик* в българския език са присъщи всички аргументни словообразователни категории, формулирани в 9-ия том на „Българско-полската съпоставителна граматика“ (Малджиева 2009: 44 – 49, 64): Агенс, Експериенцер, Пациенс, Резултат, Инструмент, Материя, Обект, Част, Диспонент, Бенефициент. От 15-те описани в 9-ия том на БПСГ предикатни словообразователни категории на дериватите на *-ик* в българския са присъщи само 5 категории: Място, Негация, Подобие, Отношения и Интензивност (описани в Малджиева 2009: 51 – 55, 58 – 59).

Най-много деривати с наставка *-ик* попадат в аргументната словообразователна категория Агенс. Голям е броят производни съществителни на *-ик* в аргументните словообразователни категории Обект и Експериенцер и в предикатните словообразователни категории Място и Отношения.

Малък брой производни съществителни с наставка *-ик* са образувани от думи и словосъчетания с преносно значение. Дериватите на *-ик* могат да са непосредствено производни от такива думи и словосъчетания или да са опосредствано производни от тях.

Сред дериватите на *-ик* има и няколко асоциативни деривата, при които произвеждащата дума не е част от лексикалното значение.

При три производни съществителни на *-ик* наставката *-ик* има само синтактична, не и семантична функция.

Четири деривата на *-ик* се явяват тавтологични деривати – наставката *-ик* при тях няма нито семантична, нито синтактична функция; те повтарят значението на произвеждащата дума.

От класовете названия при дериватите на *-ик* се реализират най-много названия на лица. Много от производните съществителни с наставка *-ик* са названия на предмети и на места. Останалите класове названия, присъщи на дериватите на *-ик*, са доста по-малко. Малко са названията на животни и на

растения. С деривати на *-ик*, макар и в ограничено количество, се назовават храни, ястия, според това, от което са направени, което съдържат. С деривати на *-ик* се назовават и геометрични фигури.

Относно отношението между словообразователните категории и класовете названия, които са присъщи на производните съществителни с наставка *-ик* в българския език, могат да се направят следните изводи.

Най-много деривати на *-ик* попадат в класа названия на лица. Най-голямата част от тях са от аргументната словообразователна категория Агенс. Те се разпределят в подкласове названия като: най-общо характеризирани като вършители на действие; участници в събития; вършители на действие, което се явява постоянно занятие, професия; носители на признак, произтичащ от склонност към извършване на действие.

Многобройни са съществителните с наставка *-ик*, назоваващи лица като носители на определена склонност, нагласа, психологическа характеристика; носители на сетивни възприятия, на процеси в емоционалната и умствената сфера; носители на определени възгледи, позиции. Почти всички те са от аргументната словообразователна категория Експериенцер.

Много производни съществителни с наставка *-ик* назовават лицата най-общо като носители на признаци. Тези деривати обикновено са от аргументната словообразователна категория Обект. Малък брой от тях са от други словообразователни категории, например от аргументната словообразователна категория Бенефициент, от предикатната словообразователна категория Негация.

Сред дериватите на *-ик*, назоваващи лица, множество назовават лицата според това, от което боледуват. Те са от словообразователната категория Обект.

Много са производните съществителни на *-ик*, които назовават лица според общ признак с някой друг. Те са от предикатната словообразователна категория Отношения на връзка

Голяма група образуват дериватите на *-ик*, назоваващи предмети. Много от тези деривати характеризират предметите най-общо като носители на признаци.

Голяма част от тях са от словообразователната категория Обект, но има и от други словообразователни категории, например много от дериватите са от предикатната словообразователна категория Място.

Много от производните съществителни на *-ик* назовават предметите според местонахождението им. Те са от предикатната словообразователна категория Пространствени отношения и от аргументната словообразователна категория Обект.

Множество деривати на *-ик* назовават предмети според предназначението им, според това за какво се използват. Повечето от тях са от аргументната словообразователна категория Инструмент, но има и от други словообразователни категории, напр. Агенс.

Голяма част от производните съществителни с наставка *-ик* се явяват названия на места. Всички те са от предикатната словообразователна категория Място. Най-много са дериватите на *-ик*, назоваващи места според животно, което се намира или отглежда в тях, и според предмет, който се съхранява или слага в тях.

НАУЧНИ ПРИНОСИ

1. Аналитичният обзор на подходите при изследването на словообразуването позволи да се добави ново знание за това защо цялостни словообразователни теории стават възможни едва през втората половина на XX век.

2. В дисертацията е използван малко прилаган досега, особено що се отнася до българското словообразуване, подход за изследване на производните думи. Семантичната им структура последователно се разглежда като предикатно-аргументна структура. Установява се изразители на кои понятия (предикати, аргументи) от тази структура са формалните съставлящи (основата и формантът) на производната дума. Този подход позволява да се получи ново знание за семантичната структура на производните съществителни имена с наставка *-ик*.

3. Анализът на производните съществителни на *-ик* с неизразен формално предикат, проведен въз основа на обособените в 9-ия том на „Българско-полската съпоставителна граматика“ типове семантични структури, позволи да се изведе един неописан подтип при словообразователната категория Агенс.

4. Системният семантичен анализ на всички деривати на *-ик* (над 700) в днешния книжовен български език позволи да се очертае разнообразието от словообразователни категории (аргументни и предикатни), към които се отнасят изследваните съществителни.

5. За първи път се извършва словообразователен анализ на всички производни съществителни на *-ик* в българския книжовен език чрез последователно прилагане на предикатно-аргументната теория.

6. Резултатите от дисертацията могат да имат приложение в лексикографската теория и практика и в съпоставителните словообразователни изследвания.

БИБЛИОГРАФИЯ

Аврамова 2003: Аврамова, Цв. *Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на XX век*. София: Херон Прес.

Андрейчин 1944: Андрейчин, Л. *Основна българска граматика*. София: Книгоиздателство Хемус.

Балтова 1986: Балтова, Ю. За някои основни изисквания при създаване на модел за съпоставително изследване на словообразуването в близкородствени езици. – В: *Съпоставително езикознание*, № 4, с. 33 – 40.

Балтова 2006: Балтова, Ю. Към въпроса за функциите на елементите, съставлящи значението и формата на производните думи. – In: *Semantyka a konfrontacja językowa*, 3. Warszawa: SOW, s. 185 – 193.

Балтова 2015: Балтова, Ю. Към въпроса за „деминутивните“ съществителни и тяхното отразяване в лексикографията. – In: Breznik, I. (Ed.). *Mednarodna knjižna zbirka ZORA, 113. Manjšalnice v slovanskih jezikih: oblika in vloga. Деминутивы в славянских языках: форма и роль. Diminutives in Slavic Languages: Form and Role*. Maribor, Bielsko-Biała, Budapest, Kansas, Praha, pp. 50 – 60.

Балтова 2019: Балтова, Ю. Още веднъж за отношението между морфемни и словообразователен анализ. – В: *Јужнословенски филолог*, LXXV, св. 2, с. 33 – 42.

Балтова 2021: Балтова, Ю. Словообразуване и синтаксис (взаимоотношение и взаимозависимост). – In: Banasiak, J., A. Kikiewicz, J. Mazurkiewicz-Sułkowska (Eds.). *Języki słowiańskie dziś: w kręgu kategorii, struktur i procesów*. Warszawa – Łódź: Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk – Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, pp. 33 – 42.

Банашак 2019: Banasiak, J. The Polish School of Semantic Grammar (Polish Semantic Grammar Circle). – В: *Термінологічний вісник*, 5, с. 130 – 139. https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2019_5_19.pdf [прегледан 22.08.2022]

Баракова, Гугуланова, Шимански 1993: Баракова, П., И. Гугуланова, М. Шимански. *Българско-полска съпоставителна граматика. Том 4. Семантичната категория комуникант*. София: Университетско издателство Св. Климент Охридски.

Баруайз, Пери 1981: Barwise, J., J. Perry. Situations and Attitudes. – In: *The Journal of Philosophy*, Inc. No 7, July 1981.

БЕР 1: *Български етимологичен речник. Т. I. А – З*. София: Издателство на БАН, 1971. <https://ibl.bas.bg/ber/> [прегледан 08.01.2022]

БЕР 5: *Български етимологичен речник. Т. V. Падеж – пуска*. София: АИ Проф. Марин Дринов, 1999. <https://ibl.bas.bg/ber/> [прегледан 08.01.2022]

БЕР 7: *Български етимологичен речник. Т. VII. Слово – терясвам*. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2010. <https://ibl.bas.bg/ber/> [прегледан 08.01.2022]

Бояджиев 2002: Бояджиев, Т. *Българска лексикология*. София: Анубис.

Бояджиев, Куцаров, Пенчев 1999: Бояджиев, Т., Ив. Куцаров, Й. Пенчев. *Съвременен български език. Фонетика. Лексикология. Словообразуване. Морфология. Синтаксис*. София: Издателска къща Петър Берон.

Бялдимова 2019: Бялдимова, М. Словообразуването в лингвистичната систематика. – В: *Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“*, Филология, т. 57, кн. 1, сб. А, с. 239 – 255.

Ван Валин, Ла Пола 1997: Van Valin, R., R. LaPolla. *Syntax. Structure, Meaning and Function*. Cambridge University Press. https://www.researchgate.net/publication/344472815_Syntax_Structure_Meaning_and_Function [прегледан 25.08.2022]

Георгиева 2013: Георгиева, Цв. *Иновационни процеси в българската именна префиксация*. София: Авангард Прима.

Глийсън 1960: The Grammar of English Nominalizations. Robert B. Lees. Bloomington, Indiana: Indiana University Research Center in Anthropology, Folklore and Linguistics, 1960. Reviewed by Henry Allan Gleason. – In: *American Anthropologist*, vol. 62, pp. 1110 – 1111.

Гроховски 1975: Grochowski, M. *Środek czynności w strukturze zdania. Narzędzie, substancja, materiał*. Wrocław. <https://rcin.org.pl/dlibra/doccontent?id=2105> [прегледан 06.10.2022]

ГСБКЕ 1983: *Граматика на съвременния български книжовен език. Т. 2. Морфология*. София: Издателство на БАН.

Джонова 2003: Джонова, М. *Изречения със семантичната роля експериенцер в съвременния български език. Дисертация за присъждане на научната и образователна степен „доктор“*. София: Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Димитрова и др. 2014: Dimitrova, T., E. Tarpomanova, B. Rizov. Coping with derivation in the Bulgarian WordNet. – In: *Proceedings of the Seventh Global Wordnet Conference (GWC 2014)*, pp. 109 – 117. <https://aclanthology.org/W14-01.pdf> [прегледан 27.09.2022]

Докулил 1962: Dokulil, M. *Tvoření slov v češtině. Teorie odvozování slov*. Praha.

Долински 2019а: Долински, И. Още за обхвата на словообразователната категория *nomina instrumenti* (NInstr) и за словообразователните парафрази на дериватите със значение *средство за действие* върху материал от български формации със суфикс -а/-я. – В: *Български език*, № 1, с. 85 – 102.

Долински 2019б: Долински, И. Още за обхвата на словообразователната категория *nomina instrumenti* (NInstr) и за словообразователните парафрази на дериватите със значение *средство за действие* върху материал от български формации със суфикс -а/-я (Втора част). – В: *Български език*, № 3, с. 104 – 114.

Желева 2020а: Желева, Л. За обхвата на аргументните позиции Агенс и Експериенцер и някои проблемни моменти при разграничаването им. – В: Мичева, В., Д. Благоева, М. Витанова, М. Цибранска, С. Колковска, Т. Александрова (отг. ред.). *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2020). Том 1*. София: Издателство на БАН Проф. Марин Дринов, с. 126 – 132. <https://ibl.bas.bg/confibl2020/> [прегледан 03.08.2020]

Желева 2020б: Желева, Л. Някои производни съществителни с наставка *-икъ/-ик/-ik* в старобългарския, българския и чешкия език с неизразен предикат в предикатно-аргументната си структура. – В: *Съвременна лингвистика*, № 1, с. 70 – 78. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=913667> [прегледан 31.01.2022]

Желева 2021а: Желева, Л. Аргументни и предикатни словообразователни категории, изразявани от форманта *-ик* в българския език. – В: Коева, С., М. Стаменов (съст.). *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2021). Том 1.* София: Издателство на БАН Проф. Марин Дринов, 2021, с. 67 – 72. <https://ibl.bas.bg/confibl2021/> [прегледан 17.07.2021]

Желева 2021б: Желева, Л. Семантичната структура, разглеждана като предикатно-аргументна структура, на производните съществителни имена „началник“ и „изповедник“ в синхрония и диахрония. – В: *Климентови четения за млади изследователи. Т. 2.* София: Университетско издателство Св. Климент Охридски, с. 70 – 76.

Зализняк, Левонтина, Шмелев 2005: А. Зализняк, И. Левонтина, А. Шмелев. *Ключевые идеи русской языковой картины мира.* Москва: Языки славянской культуры.

Златева 2017: Златева, Ж. Диалектическият подход към езика в теорията за книжовните езици на Пражкия лингвистичен кръжок. – В: *Български език*, № 2, с. 84 – 90.

История на новобългарския книжовен език 1989: *История на новобългарския книжовен език.* София: Издателство на БАН.

Калканджиев 1938: Калканджиев, П. *Българска граматика. Звукословие, видословие, словосъчинение, правописъ, ударение, произношение и сведения за историята на езика и на писмото. Второ допълнено издание.* Пловдив – София: Книгоиздателство Христо Г. Данов.

Касабов 2013: Касабов, И. Типове значения на думата и лексикографски дефиниции. – В: *70 години българска академична лексикография. Доклади от*

Шестата национална конференция с международно участие по лексикография и лексикология. София: АИ Проф. Марин Дринов.

Киклевич 2004: Kiklewicz, A. *Podstawy składni funkcjonalnej*. Olsztyn. http://pracownicy.uwm.edu.pl/aleksander.kiklewicz/podstawy_składni_funkcjonalnej_2004.pdf [прегледан 22.08.2022]

Кобозева 2009: Кобозева, И. *Лингвистическая семантика*. Москва: Книжный дом.

Коева 1998: Коева, Св. Аргументна структура, тематични отношения и синтактична реализация на аргументите. – В: *Езиково съзнание*. София: Наука и изкуство, с. 206 – 230.

Коева 2008: Koeva, S. Derivational and Morphosemantic Relations in Bulgarian Wordnet. – In: *Intelligent Information Systems*, XVI, Warsaw: Academic Publishing House, pp. 359 – 368.

Коритковска 2011: Коритковска, М. *Българско-полска съпоставителна граматика. Том 5. Типове предикатно-аргументни позиции*. София: Академично издателство Проф. Марин Дринов.

Косериу 1990: Косериу, Е. *Лекции по общо езикознание*. София: Наука и изкуство.

Косеска-Тошева, Гаргов 1990: Косеска-Тошева, В., Г. Гаргов. *Българско-полска съпоставителна граматика. Том 2. Семантичната категория определеност/неопределеност*. София: Издателство на БАН.

Костов 1939: Костов, Н. *Българска граматика*. София: Книгоиздателство Казанлъшка долина.

Ласковски 1973: Laskowski, R. Problematyka słowotwórcza w gramatyce transformacyjno-generatywnej. – In: *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, № 31, pp. 15 – 34.

Леви 1978: Levi, J. *The Syntax and Semantics of Complex Nominals*. New York: Academic Press.

Лесева и др. 2018: Лесева, С., И. Стоянова, Х. Кукова, М. Тодорова. Интегриране на субкатегоризационна информация в релационната структура на Уърднет. – В: *Български език*, № 2, с. 13 – 40. <https://www.balgarskiezik.eu/2-2018/2-Zara-Ivelina-Hrisi-Maria-str.13-40-full.pdf> [прегледан 29.09.2022]

Лийс 1960: Lees, R. *The Grammar of English Nominalizations*. Bloomington, Indiana: Indiana University Research Center in Anthropology, Folklore and Linguistics.

Лесева 2012: Лесева, Св. *Лексикална семантика и синтактична реализация на аргументите (при префигурирани глаголи в българския език)*. Дисертация за присъждане на образователната и научната степен „доктор“. София. <https://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2014/10/SLeseva-disertaciya.pdf> [прегледан 2.08.2022]

Малджиева 2006: Малджиева, В. За отношението между лексикалното и словообразователното значение на дериватите. – In: *Semantyka a konfrontacja językowa*. Т. 3. Warszawa, pp. 195 – 206.

Малджиева 2009: Maldjieva V. *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*. Т. 9. *Słowotwórstwo*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.

Малджиева 2017: Малджиева, В. Принципи на съпоставителното формално описание на словообразователните структури в полски и български език. – В: *Език и литература*, № 1 – 2, с. 194 – 206.

Малджиева 2022: Малджиева, В. Формално описание на словообразователните структури в нормативната граматика на българския език. – В: *Български език*, № 1, с. 13 – 35.

Малджиева и др. 2020: Maldjieva, V., A. Cychnerska, A. Karasiński, T. Cychnerski. *A comparative study of word-formation in Balkan languages*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Малец 2013: Malec, T. Polski leksem miłość w przestrzeni lingwistycznej (kulturowej) na tle słowiańskim. Uwagi i refleksje. – In: Младенова, М., Р. Железарова (съст.). *Славянските езици отблизо. Сборник в чест на 70-годишнината на доц. Янко Бъчваров*. София: УИ Св. Климент Охридски, pp. 107 – 123.

Маслов 1982: Маслов, Ю. *Граматика на българския език*. София: Наука и изкуство.

Мелчук 1974: Мельчук, И. *Опыт теории лингвистических моделей „Смысл – Текст“*. Семантика, синтаксис. Москва: Наука.

Микова 2018: Микова, Л. Езиковата картина на любовта в старобългарския и в чешкия език. – В: *Съпоставително езикознание*, 1, с. 43 – 54. https://slav.uni-sofia.bg/images/stories/documents/L_Mikova.pdf [прегледан 07.01.2022]

Милър и др. 1990: Miller, G. A., R. Beckwith, C. Fellbaum, D. Gross, K. J. Miller. Introduction to WordNet: An On-Line Lexical Database. – In: *International Journal of Lexicography*, 3(4), pp. 235 – 244; reprinted in 1993, pp. 1 – 9. <https://wordnetcode.princeton.edu/5papers.pdf> [прегледан 27.09.2022]

Милър 1995: Miller, G. A. WordNet: A Lexical Database for English. – In: *Communications of the Association for Computing Machinery*, 38: 11, pp. 39 – 41. <https://dl.acm.org/doi/pdf/10.1145/219717.219748> [прегледан 27.09.2022]

Михайлова-Сталянова, Гениев-Пухалева 2005: Михайлова-Сталянова, Н., И. Гениев-Пухалева. Езиковата картина на любовта в българския и полския език. – В: *Как с думи се правят светове*. Ред. В. Стефанов, Й. Тишева, Р. Божанкова. София: УИ Св. Климент Охридски, с. 322 – 328.

Младенов, Попвасилев 1939: Младенов, С., С. Попвасилев. *Граматика на българския език*. София: Книгоиздателство Казанлъшка долина.

Мурдаров 1983: Мурдаров, В. *Съвременни словообразователни процеси. Очерк върху българското словообразуване*. София: Наука и изкуство.

Осолсобе 2017: Osolsobě, K. ONOMAZIOLOGICKÁ TEORIE SLOVOTVORBY. – In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. <https://www.czechency.org/slovník/ONOMAZIOLOGICK%C3%81%20TEORIE%20SLOVOTVORBY>

Пенчев 1993: Пенчев, Й. *Български синтаксис. Управление и свързване*. Пловдив: Пловдивско университетско издателство „Паисий Хилендарски“.

ПЛК 1967: Кондрашова, Н. А. (ред). *Пражский лингвистический кружок. Сборник статей*. Москва: Прогресс.

Полска граматика 1984а: Grochowski, M., S. Karolak, Z. Topolińska. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Полска граматика 1984б: Grzegorzczkova, R., R. Laskowski, H. Wróbel. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Полска граматика 1999: *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Wyd. 3, poprawione. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Попов 1941: Попов, Д. *Българска граматика*. София: Книгоиздателство Христо Г. Данов.

Пустейовски 1991: Pustejovsky, J. The Generative Lexicon. – In: *Computational Linguistics*, vol. 17 (4), pp. 409 – 441. https://www.researchgate.net/publication/2477547_The_Generative_Lexicon [прегледан 22.07.2022]

Радева 1987: Радева, В. *Българското словообразуване*. София: Университетско издателство Св. Климент Охридски.

Радева 1991: *Словообразуването в българския книжовен език*. София: Университетско издателство Св. Климент Охридски.

Радева 1993: Радева, В. *Словообразователна и семантична структура на деноминалните глаголи в съвременния български книжовен език*. София: Университетско издателство Св. Климент Охридски.

Радева 2007: Радева, В. *В света на думите. Структура и значение на производните думи*. София: Университетско издателство Св. Климент Охридски.

Радева 2017: Радева, В. *Българска лексикология и лексикография*. София: Изток – Запад.

Розвадовски 1921: Rozwadowski, J. O dwuczłonowości wyrazów. – In: *Język Polski*, № 6, s. 129 – 139.

<http://mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=15048&from=publication> [прегледан 08.04.2021]

Славчева 2012: Славчева, М. Ролята на семантичните роли в обектно-ориентиран модел на глаголната семантика. – В: *Littera et Lingua*, есен 2012. <https://naum.slav.uni-sofia.bg/en/node/1878> [прегледан 25.08.2022]

Словообразователен речник 1999: *Словообразователен речник на съвременния български книжовен език*. София: Академично издателство Проф. Марин Дринов.

Сосюр 1992: Дьо Сосюр, Ф. *Курс по обща лингвистика*. София: Наука и изкуство.

Стаменов 2021: Stamenov, M. Конструкциите с предикативи за психически състояния в българския език – номенклатура и диференциални характеристики. – In: *Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie*, 10/2021, pp. 76 – 113. <https://journals.umcs.pl/zcm/article/download/13148/9323> [прегледан 25.08.2022]

Станчева 2021: Станчева, Р. *Кодификаторската практика на първите български научни граматики*. София: Издателство на БАН Проф. Марин Дринов.

Стоянов 1964: Стоянов, Ст. *Граматика на българския книжовен език. Фонетика и морфология. За студентите от СДУ [Софийски държавен университет]*. София: Наука и изкуство.

Стоянов 1977: Стоянов, Ст. *Словообразуването в българския език. I. Имена*. София: Народна просвета.

Тен Хакен, Томас 2013: Ten Hacken, P., C. Thomas. *The Semantics of Word Formation and Lexicalization*. Edinburgh University Press.

Теодоров-Балан 1940: Теодоров-Балан, А. *Нова българска граматика*. София: Книгоиздателство Т. Ф. Чипев, Печатница Гладстон.

Теодоров-Балан 1947: Теодоров-Балан, Ал. *Състояние на българската граматика*. София: Печ. Рангел Младенов.

Толстая 2012: Толстая, С. Этимология и семантическая типология: еще раз о любви. – In: Janyšková, I., H. Karlíková. *Theory and Empiricism in Slavonic Diachronic Linguistics*. Praha: Lidové noviny, pp. 199 – 217.

Улукханов 1977: И. С. Улукханов. *Словообразовательная семантика в русском языке и принципы ее описания*. Москва: Наука.

Фелбаум и др. 2009: Fellbaum, C., A. Osherson, P. E. Clark. Putting Semantics into WordNet's "Morphosemantic" Links. – In: *Proceedings of the Third Language and Technology Conference, Poznan, Poland*. Reprinted in: *Responding to Information Society Challenges: New Advances in Human Language Technologies*, Springer Lecture Notes in Informatics, vol. 5603, pp. 350 – 358. <https://wordnet.princeton.edu/sites/g/files/toruqf2286/files/poznan.springer.pdf> [прегледан 28.09.2022]

Хали 1973: Halle, M. Prolegomena to a Theory of Word Formation. – In: *Linguistic Inquiry*, vol. 4 (1), pp. 3 – 16.

Хали, Маранц 1993: Halle, M., A. Marantz. Distributed morphology and the pieces of inflection. – In: Hale, K., S. Keyser (eds.). *The view from Building 20*. Cambridge: MIT Press, pp. 111 – 176.

Хаусер 1980: P. Hauser. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

Чешка граматика 1986: *Mluvnice češtiny, I. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov*. Praha: Academia, pp. 191 – 528.

Якубович 2000: Jakubowicz, M. Dwa oblicza miłości. Porównanie językowych obrazów miłości tkwiących w etymologii i frazeologii. – In: *Język a kultura*, tom 14, pp. 233 – 243.

ИЗТОЧНИЦИ

Обратен речник на българския език. София: Изток-Запад, 2011.

Речник на българския език. <https://ibl.bas.bg/rbe/> [прегледан 29.07.2022]

Речник на съвременния български книжовен език. Т. 3. София: Издателство на БАН, 1959.